

T.C.
DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI
(HATAY, KAHRAMANMARAŞ, OSMANİYE)

2025 YILI
ÇALIŞMA PROGRAMI

Aralık, 2024

İçindekiler

YÖNETİCİ ÖZETİ	6
1. GİRİŞ	7
2. SONUÇ ODAKLI PROGRAMLAR	9
2.1. Sanayide Verimliliğin Artırılarak İyileşmenin Sağlanması Sonuç Odaklı Programı ...	9
a. Amaç	9
b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	9
c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	11
d. Proje ve Faaliyetler	13
e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi	18
f. İzleme ve Değerlendirme	20
2.2. Destinasyon Yönetimi Odaklı Turizmin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı	21
a. Amaç	21
b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	21
c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	26
d. Proje ve Faaliyetler	28
e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi	33
f. İzleme ve Değerlendirme	34
2.3. Kırsal Kalkınma Sonuç Odaklı Programı	35
a. Amaç	35
b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	35
c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	39
d. Proje ve Faaliyetler	40
e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi	44
f. İzleme ve Değerlendirme	45
3. KURUMSAL GELİŞİM	46
a. Faaliyetler	46
b. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	48
c. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi	49
4. YEREL KALKINMA FIRSATLARI	50
• Sektörel ve Tematik Araştırma ve Analiz Çalışmaları	50
• İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmeye Yönelik Çalışmalar	51
• Ulusal ve Uluslararası Fonların Kullanılmasına Yönelik İş Birliği Faaliyetleri	52
• Leonardit ve Gıda Sektöründe İş Birliği ve Proje Çalışmaları	52
• Kalkınma Ajansları Siber Vatan Programı	53
• Devam Eden Projeler	54
• Ulusal ve Uluslararası Hibe Programları Faaliyetleri	54
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	57
6. EKLER	59
Ek-A 2025 Yılı Gündümlü Proje Bilgi Formu	59
Ek-B Ön Fizibilite Konusu Proje Önerileri Listesi	59
Ek-C Yurtdışı Fuarlar ve Çalışma Ziyaretleri Tablosu	59
Ek-D Düzenlenecek Etkinlikler	60
Ek-E Yapılacak Araştırmalar, Analizler, Stratejiler ve Raporlar	62
Ek-F Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları	64

Tablolar

Tablo 1. Verimlilik SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri	11
Tablo 2. Verimlilik SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması.....	18
Tablo 3. Destinasyon SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri.....	26
Tablo 4. Destinasyon SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması.....	33
Tablo 5. Kırsal SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri	39
Tablo 6. Kırsal SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması.....	44
Tablo 7. Kurumsal Gelişim Faaliyetleri Çıktı Göstergeleri	48
Tablo 8. Kurumsal Gelişim Program Süresi ve Zaman Planlaması.....	49
Tablo 9. Yerel Kalkınma Fırsatları Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi	56

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ADİM	Aday Avrupa Dijital İnovasyon Merkezi
BRC	British Retail Consortium Gıda Güvenliği Belgelendirmesi
BOTAP	Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Planı
CMDP	Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı
CRM	Customer Relationship Management /Müşteri İlişkileri Yönetimi
ÇKA	Çukurova Kalkınma Ajansı
DOĞAKA	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DYO	Destinasyon Yönetim Organizasyonu
ECF	Avrupa Bisiklet Federasyonu
ENERMER	Korkut Ata Üniversitesi Enerji Verimliliği Merkezi
ENHANCER	AB Girişimcilik Kapasitelerinin İyileştirilmesi Projesi
ERP	Enterprise Resource Planning / Kurumsal Kaynak Planlaması
ESOB	Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
GAP	Good Agricultural Practices - İyi Tarım Uygulamaları
GHP	İyi Yemek Servisi Uygulamaları
GMP	İyi Üretim Uygulamaları
EuroVelo	Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı
FRIT	Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Mali Yardım Programı
HACCP	Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktaları Gıda Güvenliği Belgesi
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance/ Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
ISO	International Organization for Standardization/Uluslararası Standart Organizasyonu
KKB	Kırsal Kalkınma Birimi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KUZKA	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SCM	Supply Chain Management/Tedarik Zinciri Yönetimi
SEECO	Sosyal Girişimcilik, Güçlendirme ve Uyum Projesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SOGEP	Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
SOP	Sonuç Odaklı Program
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SVB	Sanayide Verimlilik Birimi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YDO	Yatırım Destek Ofisi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı; On İkinci Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ve 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nda yer alan hedef ve öncelikler doğrultusunda faaliyetlerine devam etmektedir. Ajans tarafından hazırlanan çalışma programında, kalkınma ajanslarının faaliyetlerine temel oluşturmak üzere benimsenen sonuç odaklı programlama esas alınmış olup çalışma programı, 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nda yer alan “Ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış afetlere karşı dirençli bölge” vizyonu çerçevesinde hazırlanmıştır. Buna göre ajans tarafından, Sanayide Verimliliğin Artırılarak İyileşmenin Sağlanması, Destinasyon Yönetimi Odaklı Turizmin Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınma sonuç odaklı programları tasarlanmıştır.

Sanayide Verimliliğin Artırılarak İyileşmenin Sağlanması Sonuç Odaklı Programı (Verimlilik SOP) ile TR63 Bölgesi sanayi üretiminin güçlendirilerek iyileşme sürecinin hızlandırılması amaçlanmakta olup SOP kapsamında sanayi sektörünün fiziki ve teknolojik altyapısının geliştirilmesine, KOBİ'lerin yeşil dönüşüm ve dijitalleşme uygulamalarının geliştirilerek verimlilik kapasitelerinin artırılması faaliyetlerine yer verilmiştir.

Destinasyon Yönetimi Odaklı Turizmin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı (Turizm SOP) ile 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli deprem felaketlerinin etkilerinin azaltılarak bölgesel kalkınmanın hızlandırılması amaçlanmakta olup turizm sektöründe fiziki, teknolojik ve kurumsal altyapının iyileştirilmesine, tematik turizm rotalarının bölgeye kazandırılmasına ve geliştirilmesine, tanıtım ve pazarlama çalışmalarına ve paydaşlar arasında iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesine yönelik faaliyetlere yer verilmiştir.

Kırsal Kalkınma Sonuç Odaklı Programı (Kırsal SOP) ile TR63 Bölgesi'nde kırsal yerleşimlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artırılması amaçlanmakta olup kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin verimliliğinin ve katma değerinin artırılmasına, kırsal alanlarda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesine ve kırsalda kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlere yer verilmiştir.

Kurumsal gelişim çalışmaları ile ajansın rutin faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra fiziki, beşeri, teknolojik ve kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Son olarak Yerel Kalkınma Fırsatları çalışmaları kapsamında sektörel ve tematik araştırma ve analiz çalışmalarının gerçekleştirilmesi, tanıtım ve yatırım destek çalışmalarının yürütülmesi, ulusal ve uluslararası kaynaklar tarafından desteklenen projelerin uygulanması planlanmıştır.

Söz konusu çalışmaların yanı sıra Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2024 ve 2025 yılları için belirlenen “Kadın Girişimciliği/Kadın İstihdamı” teması çerçevesinde kadınların iş hayatında yer almasını önceliklendiren faaliyet ve projelere de çalışma programında yer verilmiştir.

1. GİRİŞ

DOĞAKA, 25.07.2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş ve 2010 yılı içerisinde faaliyetlerine başlamıştır. Ajans, faaliyetlerini geçici olarak Osmaniye il merkezindeki ana hizmet binası ile Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye il merkezlerindeki yatırım destek ofislerinde yürütmektedir. Ajans faaliyet ve hizmetlerinin yürütülmesinde 1 Genel Sekreter, 23 uzman personel, 6 destek personeli ve 17 yardımcı hizmetler personeli olmak üzere toplam 47 personel görev yapmaktadır. Ajansın hizmet ve faaliyetlerinde, 1 adedi makam aracı olmak üzere 2 binek araç ve 1 minibüs Ajans merkezinde ve 1'er adet binek araç Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye yatırım destek ofislerinde olmak üzere toplam 6 adet araç kullanılmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay'da bulunan merkez hizmet binası ağır hasar almış ve 2023 yılı Temmuz ayı içerisinde kontrollü şekilde yıkılmıştır. Bu süreçte ajansta yer alan makine ve ekipmanlar ile teknolojik kaynaklar kısmen hasar görmüş veya kullanılmaz hale gelmiştir. Bu doğrultuda Osmaniye İş Geliştirme Merkezi (Osmaniye İŞGEM) hizmet binası ajansa tahsis edilmiş ve ajans hizmet merkezi Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi içerisinde yer alan Osmaniye İŞGEM'e taşınmıştır. Bu süreçte söz konusu hizmet binasının personel için uygun hale getirilmesine yönelik tadilat işleri yürütülmüş ve dizüstü bilgisayar, yazıcı, faks, güç kaynağı, projeksiyon cihazı, tarayıcı, dijital fotoğraf makinesi, ses sistemi gibi teknolojik araçlar temin edilmiştir. Bununla birlikte deprem sonrası Antakya Kaymakamlığı'nda iki adet konteynırda hizmet veren Hatay Yatırım Destek Ofisi'ne daha sonra Defne Kaymakamlığı'nın binasında yer tahsis edilmiştir. Kahramanmaraş ve Osmaniye Yatırım Destek Ofisleri ise deprem öncesindeki hizmet binalarında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ajans Yönetim Kurulu; Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin Valileri, Hatay ve Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanları, Osmaniye Belediye Başkanı, Osmaniye İl Genel Meclisi Başkanı, Antakya, Kahramanmaraş ve Osmaniye Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanları ve Ajans Genel Sekreterinden oluşmaktadır. Ajans Yönetim Kurulu Başkanlığı, bölge illerinin Valilileri arasında birer yıllık dönemlerle dönüşümlü olarak yürütülmekte olup 2024 yılı Temmuz ayı itibarıyla Hatay Valisi Sn. Mustafa MASATLI tarafından yürütülmektedir.

2025 Yılı Öncelikleri

DOĞAKA, 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 184. maddesinde "Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak" olarak belirlenen amaçlar doğrultusunda; Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan faaliyet bölgesinde bu temel görevi icra etmek üzere 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nı hazırlamıştır.

2025 yılı çalışmaları 2024-2026 yılları için hazırlanan Ajans Sonuç Odaklı Yönetim Planları çerçevesinde yürütülecektir. Bu bağlamda, 2025 Yılı Çalışma Programı; bölge planında yer alan "Ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış afetlere karşı dirençli bölge" olarak belirlenen bölge vizyonu ve

- Kentsel ve Sosyal Altyapının İyileştirilmesi
- Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması
- Tarımsal İyileşmenin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma

stratejik öncelikleri doğrultusunda hazırlanmıştır.

Bu çerçevede 2024-2026 yılları arasında ajans faaliyetlerinde;

- Sanayi üretiminin güçlendirilerek iyileşme sürecinin hızlandırılması,
- Turizm gelirlerinin artırılması,
- Kırsal yerleşimlerde ekonomik ve sosyal gelişmenin artırılması

hedefleri önceliklendirilerek, bu hedeflere yönelik çalışmaların sonuç odaklı programlar marifetiyle uygulanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2019 yılından bu yana tüm bölgeler için önem arz eden bir konuda yerel ve ulusal farkındalık oluşturulması amacıyla belirlenen bir tema doğrultusunda kalkınma ajansları aracılığıyla sorunlara yerel müdahalelerle çözümler getirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda önceki yıllarda mesleki eğitim, kaynak verimliliği ve genç istihdamı temaları belirlenmiş ve ajanslar söz konusu temalar dahilinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. 2024 ve 2025 yılları için belirlenen “Kadın Girişimciliği/Kadın İstihdamı” teması kapsamında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılan yönlendirmeler doğrultusunda çalışmalar yürütülecek ve düzenli aralıklarla ilerleme raporları sunulacaktır.

Ajansların 2025 yılında yürütecekleri analiz, strateji, plan ve program gibi çalışmalarını, sunacakları proje önerilerini (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen programlar, kamu yatırımı, özel sektör yatırımı, kamu özel iş birliği yatırımları gibi) destekleyecek biçimde ele almaları beklenmektedir.

2025 yılına ilişkin faaliyetlerin planlanmasında; 17.05.2024 tarihli, 32549 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tasarruf Tedbirleri konulu 2024/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi’nde belirtilen hususlara azami ölçüde riayet edilecektir.

2. SONUÇ ODAKLI PROGRAMLAR

2.1. Sanayide Verimliliğin Artırılarak İyileşmenin Sağlanması Sonuç Odaklı Programı

a. Amaç

Genel Amaç: TR63 Bölgesi sanayi üretiminin güçlendirilerek iyileşme sürecinin hızlandırılmasıdır.

Özel Amaç 1: Deprem sonrası iyileşme sürecinde sanayi sektörünün fiziki, teknolojik vb. altyapısının iyileştirilmesine/geliştirilmesine destek sağlanması

Özel Amaç 2: KOBİ'lerin yeşil dönüşüm, dijitalleşme, yalın üretim uygulamalarını geliştirerek verimlilik kapasitelerinin artırılması

Özel Amaç 3: Beşeri sermayeye deprem sonrası ihtiyaçlar başta olmak üzere, özel sektöre cevap verebilecek mesleki eğitim becerilerinin kazandırılması.

b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

1 Kasım 2023 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren On İkinci Kalkınma Planı’na göre, imalat sanayisinde temel amaç başta öncelikli sektörler olmak üzere tüm sektörlerde yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde rekabet gücünün ve verimliliğin artırılması suretiyle yüksek katma değerli üretim yapısına geçişi sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda yeşil dönüşümün desteklenmesi, döngüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması, dijital dönüşümün desteklenmesi, kurumsal kapasite ve veri altyapısının etkin kullanılması, yatırım alanları ile yerleşim alanları arasında erişilebilirliğin geliştirilmesi, beşeri sermayenin geliştirilmesi, sanayi altyapısının ve tedarik zincirinin güçlendirilmesi gibi politika ve tedbirlere yer verilmiştir.

2022 yılı verilerine göre TR63 Bölgesi sanayi sektörünün GSYH içerisindeki payı %41 ile Türkiye ortalamasının (%31) üzerinde gerçekleşmiştir. Bölge; sanayi, tarım ve enerji sektörlerinin öne çıktığı ekonomik yapısı ile ulusal ölçekte önemli bir üretim merkezi olmasının yanı sıra tekstil ve ana metal sanayi gibi sektörlerdeki kurulu üretim yapısı ile uluslararası ölçekte de kendisine yer bulabilmektedir. Hatay ilinde sanayinin itici gücünü ana metal sanayi sektörü sağlarken ayakkabıcılık, mobilyacılık, gıda ve makine-tarım araç gereçleri sektörleri ilin sanayisinde öne çıkan diğer sektörler olmuştur. Kahramanmaraş ilinde ise tekstil sektörü başat sanayi sektörü konumundadır. Tekstil sektörünün yanı sıra fabrikasyon metal ürünleri imalatı (metal mutfak eşyası) ve gıda sektörleri ilin ekonomisinde ve istihdamında öne çıkan diğer sanayi sektörleri olmuştur. Osmaniye ilinin tarıma dayalı sanayisi, son yıllarda faaliyete geçen organize sanayi bölgelerinde yapılan ana metal sanayi yatırımları ile dönüşmeye başlamıştır ve sağlanan ivme pozitif bir şekilde ciro ve dış ticaret rakamlarına yansımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında tüm alanlarda olduğu gibi deprem bölgesinde sanayi altyapısı da oldukça zarar görmüştür. Bölgede organize sanayi bölgelerinde ve sanayi sitelerinde birçok işyeri yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sanayi işletmelerine yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasında deprem bölgesinde sanayi işletmelerinin toplam hasarı yaklaşık 155 milyar TL olarak tespit edilmiş olup firma hasarlarının büyük bir bölümü Kahramanmaraş ve Hatay illerindedir. 2.370 işletme ile gerçekleştirilen çalışma sonuçlarına göre 930 sanayi işletmesi yıkık, ağır hasarlı veya orta hasarlı olarak belirlenmiştir.

Çalışmaya göre deprem illerinde yer alan 34 OSB’de tespit edilen yıkık/ağır hasarlı yapıların %51’i Kahramanmaraş’ta yer almaktadır. 75 adet kredilendirilmiş sanayi sitesinde tespit edilen yıkık/ağır hasarlı yapıların %47,1’i Hatay’da; %32,4’ü Kahramanmaraş’ta yer almaktadır. Çalışma sonuçları, kısa vadede bölgede sanayi sektörü için fiziksel ve teknolojik altyapının desteklenmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Deprem ile birlikte kullanılmaz hale gelen hizmet ve sanayi altyapısı sebebiyle bölgede SGK’ya kayıtlı istihdam oranlarında da düşüş meydana gelmiştir. 2023 yılı Eylül ayında bölgede SGK’ya kayıtlı istihdam bir önceki yılın Aralık ayına göre %11 oranında azalarak 710 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda başta öne çıkan sanayi sektörleri olmak üzere ekonomik toparlanma sürecine katkı sağlayacak şekilde fiziki ve beşeri sermayenin yeniden yapılandırılması elzemdir. Sonrasında ise bölgeyi eskisinden daha rekabetçi hale getirecek yeşil dönüşüm, dijitalleşme, verimlilik ve istihdam konularından da çeşitli hedeflerin gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

Bölgenin öncelikli sektörlerinden ana metal sanayi sektörü başta olmak üzere ihracat yapan birçok firmanın öncelikli konusu olan yeşil dönüşümün önemi her geçen gün artmaktadır. Yaşanan felaketin çevresel boyutu da düşünüldüğünde yeniden inşa sürecinde özellikle sanayi alanlarının çevreye duyarlı yeşil fabrikalar olarak tasarlanıp uygulanması daha da önem kazanmıştır. Ayrıca atıkların da aynı şekilde çevreye en az zarar verecek şekilde ileri dönüşüm teknikleri ile ekonomiye yeniden kazandırılması gündeme alınması gereken konuların başında yer almaktadır.

Bölgede yaşanan deprem felaketleri sonrasında sanayi ve hizmetler sektörünün diğer bölgelerle rekabet edebilirliği oldukça zayıflamıştır. Yeniden yapılanma süreçlerinin yanı sıra kaynakların daha verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınması da toparlanma sürecini ve işletmelerin ekonomik durumlarını iyileştirmeye katkı sağlayacaktır. Tarihsel süreçte de görüldüğü üzere verimlilik, kriz ve durgunluk dönemlerinde daha hızlı toparlanmaya katkı sağlamıştır. Ayrıca yıkımın derecesi de bölge içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Özellikle depremlerden görece daha az etkilenen bölgelerdeki verimlilik artışı, bölgesel toparlanmaya ivme kazandıracaktır. Bu gerekçeyle orta-uzun vadede firmalarda kaynak verimliliğine yönelik tedbirlerin uygulanması, yazılım eksikliklerinden kaynaklı sorunların giderilmesi amacıyla ERP, CRM, SCM vb. yazılımları ile yalın üretim, 6 sigma, değer akışı haritalandırma vb. verimlilik uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bölgenin orta-uzun vadedeki gelişme eksenlerinden bir diğeri ise dijitalleşme konusudur. Afet sonrası krizi fırsata çevirecek dijital teknolojilerinin üretiminin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, tüm sanayi ve hizmet sektörü aktörlerinin dijital dönüşümlerinin sağlanması ve deprem nedeniyle oldukça zarar gören rekabet edebilirliklerinin katma değer yaratarak yeniden ayağa kalkması önem arz etmektedir. Bu nedenle orta-uzun vadede dijital dönüşüm sürecinin bölge için tamamlanması varılmak istenen hedefler arasında yer almaktadır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bölgenin en önemli sorunlarının başında istihdam problemi olduğu değerlendirilmiştir. Barınma, iş kaybı gibi sebeplerle, bölgedeki kalifiye personel başka bölgelere göç etmek durumunda kalmış ve söz konusu personelin bir kısmı bu gittikleri yerlerde iş bulmuştur. Neredeyse tüm sektörleri etkileyen bu durum, deprem sonrasında ilk aylarda imalat sanayi sektörlerini %25 kapasite ile çalışmak durumunda bırakmıştır. Bu doğrultuda önümüzdeki süreçte yeni insan kaynağı kapasitesinin oluşturulması bölge üretiminin geliştirilmesi için önem taşımaktadır. Ayrıca bölgenin değişen öncelikleri doğrultusunda ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik personelin yetiştirilmesi ve meslek okullarının/merkezlerinin buna göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2024 ve 2025 yılları teması olarak belirlenen “Kadın Girişimciliği/Kadın İstihdamı” konusu Verimlilik SOP’ta yer alan istihdamın artırılmasına yönelik çalışmalarda önceliklendirilecektir.

c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Tablo 1. Verimlilik SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri

Özel Amaç	Gösterge Adı	Birim	Türü	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
1	Destek programları kapsamında bölgede daha önce üretilmeyen ve üretime başlanan ürün sayısı	Adet	Sonuç	-	7	Program raporları
1	Destek programları kapsamında istihdam edilen mavi yakalı personel sayısı	Kişi	Sonuç	-	80	SGK kayıtları, Program raporları
1	Destek programları kapsamında istihdam edilen beyaz yakalı personel sayısı	Kişi	Sonuç	-	15	SGK kayıtları, Program raporları
1	Destek Programları kapsamında istihdam edilen kadın sayısı	Kişi	Sonuç	-	15	SGK kayıtları, Program raporları
1	Sektörel ortak kullanım merkezlerinden yararlanan firma sayısı	Adet	Sonuç	-	150	Program raporları
1,2	Dijital dönüşüm ve inovasyon merkezlerinden yararlanan firma sayısı	Adet	Sonuç	-	20	Program raporları
1,2	Yeşil dönüşüm kapsamında karbon ayak izi sertifikası alan firma sayısı	Adet	Sonuç	-	50	Program raporları
1	Yenilenebilir enerji kaynakları ile üretilen enerji artış oranı	%	Sonuç	-	5	TÜİK, Program raporları
1,2	Yeşil dönüşüm kapsamında yenilenebilir enerji yatırımı yapan firma sayısı	Adet	Sonuç	-	25	Program raporları
1,2	İleri dönüşüm teknikleri ile döngüsel ekonomiye kazandırılan yıkıntı atığı oranı	%	Sonuç	-	50	Program raporları
2	Uluslararası kuruluşlarla geliştirilen iş birliği sayısı	Adet	Sonuç	-	5	Program raporları
1,3	İstihdam garantili eğitim programları kapsamında istihdam edilen kişi sayısı	Kişi	Sonuç	-	25	Program raporları
1,3	İstihdam garantili eğitim programları kapsamında istihdam edilen kadın sayısı	Kişi	Sonuç	-	5	Program raporları

Özel Amaç	Gösterge Adı	Birim	Türü	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
1	Destek programları kapsamında desteklenen firma/kurum/kuruluş sayısı	Adet	Çıktı	-	100	Faaliyet raporu, Yönetim planı ilerleme raporu, DOĞAKA web sitesi
3	Teknik destek programları kapsamında eğitim verilen firma sayısı	Adet	Çıktı	-	25	Faaliyet raporu, DOĞAKA web sitesi
3	Teknik destek programları kapsamında danışmanlık verilen firma sayısı	Adet	Çıktı	-	25	Faaliyet raporu, DOĞAKA web sitesi
1	Destek programları/projeler kapsamında alınan makine-ekipman sayısı	Adet	Çıktı	-	100	Faaliyet raporu, Program raporları
1	Destek programları/projeler kapsamında kurulan ortaklık sayısı	Adet	Çıktı	-	20	Faaliyet raporu, Program raporları
2	Yeşil dönüşüm kapsamında farkındalığı artırılan kişi sayısı	Kişi	Çıktı	-	200	Faaliyet raporu, Program raporları, Katılımcı listeleri
3	Hazırlanan yayın sayısı	Adet	Çıktı	-	4	Faaliyet raporu, Program raporları
1,2	Yeşil dönüşüm sürecinde üniversite- sanayi iş birliği kapsamında pilot uygulama gerçekleştirilen firma sayısı	Adet	Çıktı	-	15	Faaliyet raporu, Program raporları
2,3	Yeşil dönüşüm kapsamında eğitim alan kişi sayısı	Kişi	Çıktı	-	50	Faaliyet raporu, Program raporları
1,3	Uluslararası kuruluşlarla gerçekleştirilen toplantı/faaliyet sayısı	Adet	Çıktı	-	1	Faaliyet raporu, Program raporları
1,3	İstihdam garantili eğitim programları kapsamında verilen eğitim sayısı	Adet	Çıktı	-	5	Faaliyet raporu, Program raporları

d. Proje ve Faaliyetler

I. Araştırma, Analiz ve Programlama

- Öncelikli Sektörlerin Yeşil Dönüşüm Yol Haritası Raporunun Hazırlanması

AB'nin 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı, birçok sektörde yeniden şekillendirme gerektirmekte ve özellikle ihracat yapan firmaların yeşil dönüşüm gerçekleştirmesini zorunlu kılmaktadır. TR63 Bölgesi sanayisi, başta demir-çelik, tekstil, gübre ve enerji sektörleri olmak üzere, bu mutabakatın getireceği düzenlemelerden etkilenecektir. Bu nedenle, bölgenin yeşil dönüşüm sürecinin tamamlanması büyük önem arz etmekte olup, bu sürecin ilk adımı olarak bir yol haritasının çıkarılması planlanmıştır. Başta demir-çelik ve tekstil gibi bölgenin lokomotif sektörleri olmak üzere, seçilen örneklem üzerinden işletmelerin yeşil dönüşüm sürecindeki mevcut seviyeleri belirlenecek ve dönüşümü gerçekleştirebilmeleri için izlemeleri gereken süreçler tespit edilecektir. Bu faaliyet, sanayi sektöründe yeşil dönüşümün sağlanmasına zemin oluşturacak olup, “Yeşil Dönüşüm konusunda Kamu-Üniversite-Sanayi İş Birliklerinin yapılması”, “Yeşil Dönüşüme Uyumun artırılması için pilot uygulamaların gerçekleştirilmesi” ve “Özel Sektöre Yönelik Yeşil Dönüşüm Teknik Destek Programı” gibi faaliyetlerle tamamlayıcı bir yaklaşımla uygulanacaktır.

II. İş Birliği ve Koordinasyon

- Yeşil Dönüşüm Konusunda İlgili Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliklerinin Yapılması

Verimlilik SOP'un 2024-2026 yılları arasında belirlediği en önemli hedeflerden biri, bölgenin yeşil dönüşümüne katkı sağlamaktır. Bu hedef doğrultusunda, üniversiteler, organize sanayi bölgeleri ve yeşil dönüşüm konusunda rolü olan ve paydaş olarak değerlendirilen yerel ve ulusal tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması ve bölgenin yeşil dönüşüme uyum süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi planlanmaktadır. Bu işbirliği süreçlerinde önemli bir yer tutan Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından “Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi” kapsamında “Yenilenebilir Enerji ve Batarya Teknolojileri” alanında ihtisas üniversitesi olarak seçilmiş ve bu kapsamda ihtisaslaşan 25 üniversiteden biri olmuştur. Üniversitenin bünyesinde yer alan Enerji Eğitim-Etüt, Uygulama ve Araştırma Merkezi (ENERMER) de, bölgenin yeşil dönüşümü için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Son dönemde hızla gelişen sanayi sektörünün en önemli sorunlarından biri olan yüksek enerji tüketimi üzerine yoğun çalışmalar yürüten ENERMER, yeşil dönüşüm alanında da aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi dışında, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) gibi yeşil dönüşüm ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mevzuatı kapsamında faaliyetler yürüten kurumlarla da işbirlikleri planlanmaktadır. Ayrıca, TR63 Bölgesine en yakın model fabrika olan Adana Model Fabrika, yeşil dönüşüm ve temiz üretim konularında yoğun ve etkin çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda, Adana Model Fabrika da önemli bir paydaş olarak değerlendirilmekte ve işbirliği yapılması planlanmaktadır.

- Yıkıntı Atıklarının Döngüsel Ekonomi Modeli İle Geri Kazanımı Çalışmaları

6 Şubat 2023 tarihinde, Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık ilçelerinde meydana gelen 7,6 ve 7,7 büyüklüğündeki depremler, Türkiye'nin güneydoğusunda 11 ili etkileyerek geniş çaplı bir yıkıma neden olmuştur. Bu depremler, toplamda 2,6 milyon binaya zarar vererek ülkenin toplam bina stokunun yaklaşık %14,5'ini etkilemiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na (UNDP) göre, bu depremler sonucunda 116 ila 210 milyon ton arasında enkaz oluşmuştur. Depremler sonrasında ortaya çıkan inşaat ve yıkıntı atıklarının (İYA) çevreye duyarlı bir yaklaşımla kaldırılması ve depolanması, insan ve çevre sağlığı açısından kısa vadede yapılması gereken en önemli eylemlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Konunun aciliyeti ve ilerleyen dönemlerde yaşanabilecek olumsuzluklar göz önüne alınarak, depremlerden hemen sonra literatür taraması gerçekleştirilmiş ve atılacak adımlar tasarlanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda yıkıntı atığı sahaları ziyaret edilmiş, yıkıntı atıklarından sorumlu Valilik ve Belediyeler ile görüşülmüş ve Hacettepe Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü ile birlikte deprem atıklarının kullanımı ve geri dönüşüm tesisi kurulumuna neler yapılabileceği değerlendirilmiştir. Diğer yandan yıkıntı atıklarından elde edilen moloz agregasının kullanım alanlarını araştırmak üzere Türk Çimento Birliği, LİMAK Grup gibi sektör temsilcileri ile görüşülmüş, bu ürünlerin beton, çimento gibi katma değerli ürünlere dönüştürülmesi konusunda bilgiler alınmıştır. Tüm bu görüşmeler üzerine 2018 yılından bu yana yıkıntı atıklarından çimento üretimi konusunda çalışmaları olan Liman Çimento ile UNDP tarafından Hatay Valiliği ile Altınözü Enek döküm sahasında kurulan atık ayrıştırma tesisi ziyaret edilmiş, buradan alınan agregalar ile LİMAK Çimento'nun Kilis'teki fabrikasında Türkiye'de ilk kez endüstriyel boyutta yıkıntı atıklarından çimento üretimi gerçekleştirilmiştir. Sonrasında Hacettepe Üniversitesi ile beraber yıkıntı atıkları çeşitli test ve analizlere tabi tutularak sonuçları değerlendirmek ve UNDP eliyle Enek Döküm Sahasında kurulan Ayrıştırma Tesisini daha işlevsel hale getirmek için fizibilite raporu hazırlanmıştır. Rapor doğrultusunda daha fazla ayrıştırma tesisine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmış ve Enek'teki tesisin aksak yönleri dikkate alınarak daha işlevsel bir proje hazırlanmış ve 2024 Yılı Cazibe Merkezlerini Destekleme Programına sunulmuştur.

Moloz agregasının üretim süreçlerinde uluslararası ölçekte ayrıştırmanın farklı tekniklerle yapıldığı, ürün çeşitliliğinin sağlandığı tesis ve çalışmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda ajansımız, Hatay Valiliği, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Hacettepe Üniversitesi ve bu alanda yatırım planlayan özel sektör temsilcileri işbirliğinde Almanya, Finlandiya gibi ülkelerdeki iyi uygulama örneklerini ziyaret etmeyi planlanmaktadır. Bu tesislerde yıkıntı atıklarından üretilen farklı ürün çeşitleri tespit ederek Türkiye'de kullanım alanlarının yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Uluslararası ziyaretler doğrultusunda elde edilecek deneyimlerin bölgede hâlihazırda kullanılan üretim tekniklerinin teknoloji seviyesinin geliştirilmesine ve ürün kullanım alanlarının çeşitlendirilmesine katkı sağlaması ve yeni yatırımların bölgeye kazandırılması beklenmektedir.

Yıkıntı Atıklarının Döngüsel Ekonomi Modeli İle Geri Kazanımı faaliyeti kapsamında geri dönüştürülmüş agreganın kullanımı konusunda ülkemizde farkındalığın artırılmasına yönelik yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki iş birliklerinin devamına yönelik paydaşlarla odak grup toplantıları, yatırım fırsatları değerlendirme çalışmaları ve çalışmalar kapsamında ortaya çıkacak ürünün kullanım alanlarının tanıtımına yönelik kongre, panel vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

III. Kapasite Geliştirme

- Sanayide Dijitalleşme Farkındalık Artırma Çalıştayı

Avrupa Dijital Dönüşüm Merkezi - Anadolu Projesi kapsamında TR63 Bölgesi sanayisinin dijital dönüşüm alanındaki farkındalığını artırmak amacıyla Osmaniye, İskenderun ve Kahramanmaraş illerinde birer çalıştay düzenlenmesi planlanmaktadır. Bu çalıştaylar, sanayide dijitalleşmenin getirdiği yenilikler, verimlilik artırıcı teknolojiler ve bölgesel rekabet gücünün artırılması gibi konulara odaklanacaktır. Katılımcılara, dijital dönüşüm süreçlerinin iş yapış şekillerine nasıl entegre edilebileceği konusunda pratik bilgiler sunulacak ve başarılı uygulama örnekleri paylaşılacaktır. Böylece, TR63 Bölgesi'nde sanayicilerin dijital dönüşüm sürecine daha hızlı ve etkin bir şekilde adapte olmaları hedeflenmektedir.

- Ayakkabı ve Mobilya Sektörlerinde Verimliliği Artırmaya Yönelik Çalışmalar

6 Şubat 2023 depremleri sonrasında ayakkabı ve mobilya sektörlerinde yaşanan zorluklar, TR63 Bölgesi'nin ekonomik kalkınma planı doğrultusunda ele alınarak, her iki sektörün üretim ve ihracat potansiyelini artırmak amacıyla çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreçte, sektörel toparlanmayı hızlandırmak ve üretim verimliliğini artırmak için ayakkabı ve mobilya sektörlerine yönelik ortak kullanım merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler, sektörlerin ihtiyaç duyduğu teknolojik altyapıyı sağlayarak üretim süreçlerinde verimliliği artırmayı hedeflemektedir. Mobilya sektörü için ayrıca, mevcut durumun analizi ve geleceğe yönelik stratejilerin belirlenmesi amacıyla kapsamlı bir sektör raporu hazırlanmıştır. Bu rapor, sektörün toparlanması ve ihracatının artırılması için gerekli adımları ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışmalar, TR63 Bölge Planı'nın ilgili stratejisi doğrultusunda, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak ve ayakkabı ile mobilya sektörlerinin ulusal ve uluslararası rekabet gücünü artıracaktır.

- İstihdam Garantili Eğitim Programları

TR63 Bölgesi'ndeki istihdam sorunu, deprem öncesinde de yaygın olmakla birlikte, deprem sonrasında başta ayakkabı ve mobilya gibi imalat sanayi sektörlerinde olmak üzere tüm sektörlerde kritik bir önem kazanmıştır. Depremi ilk aylarında işgücü kayıpları %60'lara kadar ulaşırken, şu an bu oran %25-30 seviyelerine gerilemiş durumdadır. Ancak, işletmelerin işgücü ihtiyacı hala tam olarak karşılanamamaktadır. Afet sonrasında bölgede kaybedilen kalifiye personelin yeniden kazanılması ve değişen önceliklere göre mevcut yeteneklerin geliştirilmesi amacıyla mavi yakalı personelin yetiştirilmesi için işbaşı eğitimlerinin desteklenmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, işletmelerin yeni istihdam edecekleri personele yönelik verilecek eğitimlerin eğitmen ve sarf malzeme maliyetleri karşılanacak, eğitim verilen personelin işletmelerde istihdam edilmesi beklenmektedir. Ayrıca, bu eğitimlerden kadınların en üst düzeyde faydalanabilmesi sağlanacak olup, yaratılacak yeni istihdamın en az %10'unun kadınlardan oluşması hedeflenmektedir.

IV. Ajans Destekleri

- Özel Sektöre Yönelik Yeşil Dönüşüm Teknik Destek Programı

Sanayi sektöründe yeşil dönüşüm, ihracat yapan işletmeler için artık bir zorunluluk haline gelmiş olmasına rağmen, TR63 Bölgesi'nde bu konuda farkındalık oldukça düşüktür. Bölgedeki işletmelerin yeşil dönüşüm sürecine adapte olabilmeleri ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilmeleri için "Öncelikli Sektörlerin Yeşil Dönüşüm Yol Haritası Raporu"nun hazırlanması büyük önem

taşımaktadır. Bu rapor, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde gerçekleştirilecek bir dizi farkındalığı artırıcı faaliyet ve pilot uygulamalarla desteklenecektir. Bu çalışmaların ardından, yaratılan çarpan etkisi ile özel sektöre yönelik kapsamlı bir teknik destek programı tasarlanacaktır. Bu program, işletmelere yeşil dönüşüm sürecinde izlemeleri gereken yol haritalarını sunacak ve onların sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca, program yeşil dönüşüm kapsamında yapılan tüm faaliyetin tamamlayıcısı niteliğinde olup, bölgenin yeşil dönüşüm sürecine önemli katkı sağlanmayı amaçlanmaktadır. Programın 2025 yılı içerisinde ilan edilmesi planlanmakta olup, 2024 yılı içerisinde hazırlıkları tamamlanacaktır.

- Devam Eden Projeler

Finansman desteği programları kapsamında 2022 Yılı Osmaniye İli Gıda Sanayisinin Geliştirilmesi Finansman Desteği Programı, BOTAP kapsamında ise Deri Ortak Üretim Tesisi, Teknik Makina ve Sanatkârları Küçük Sanayi Sitesi'nde Deprem Hasarının Giderilmesi, Kahramanmaraş Marangozlar ve Mobilyacılar Odası Ortak Kullanım Tesisi, Hatay Ayakkabı İmalat ve Eğitim Ortak Kullanım Merkezi projeleri, Kurumsal Dönüşüm Programı kapsamında Kahramanmaraş Altın ve Mücevher Merkezi'nin Kapasitesinin Geliştirilmesi, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Hatay Bilim Merkezi ve Hatay Büz-Parke ve Bordür Üretim Tesisi projeleri, Üreten Şehirler Programı kapsamında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Boyutsal Analiz ve Ölçüm Laboratuvarı vb. projeler devam etmektedir.

V. Önemli Kamu Yatırımları

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay ilinde 3 ayrı bölgede toplam 191,7 hektar, Kahramanmaraş ilinde 3 ayrı bölgede toplam 1046,1 hektar alan sanayi bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu alanların Hatay ilindeki alanların ağırlıklı olarak küçük sanayi sitesi yatırımları için, Kahramanmaraş'taki alanların ise ağırlığının organize sanayi bölgesi yatırımları için kullanılması planlanmaktadır. Kırıkhan'a Roketsan tarafından yapılacak roket parçaları ve elektronik aksam yatırımı, gerek bölge gerekse ulusal olarak önemli bir teknoloji yatırımı olarak değerlendirilmektedir. Buna ilaveten ülkemizdeki önemli Savunma Sanayi üreticilerinden olan TÜSAŞ, Kahramanmaraş Türkoğlu ilçesinde üretim tesisi için yer seçimini tamamlamış ve kısa zamanda üretime geçmeyi planlamaktadır. Uçak parçaları üretecek olan bu tesisin, teknoloji düzeyi ve faaliyet alanı itibarıyla bölgeye yüksek katma değeri katacağı düşünülmektedir. Verimlilik SOP kapsamında bu kamu yatırımları ile koordineli çalışmak ve bölge için daha verimli hale getirmek üzere faaliyetler gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

VI. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler

- Avrupa Dijital İnovasyon Merkezi (ADİM)- Anadolu

Avrupa'da faaliyet gösteren Dijital İnovasyon Merkezlerinin Türkiye'de kurulmasını hedefleyen Dijital Avrupa Programı kapsamında, Türkiye'de 5 adet Avrupa Dijital İnovasyon Merkezi (ADİM) kurulması onaylanmıştır. Bu merkezlerden biri olan ADİM-Anadolu Projesi, Ajansımızın da ortak olarak yer aldığı, Adana Sanayi Odası öncülüğünde gerçekleştirilen başarılı projelerden biridir. Bölgemizden konsorsiyuma dahil olan kurumlar arasında Antakya Organize Sanayi Bölgesi (AOSB), İskenderun Teknik Üniversitesi TEKNOKENT, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi TEKNOKENT ve Osmaniye TEKNOKENT bulunmaktadır. Proje kapsamında, Adana'da kurulacak tesisin TR63 Bölgesi'ne hizmet vermesi ve bölgemizin dijital yol haritasının çıkarılması amaçlanmaktadır. Orta ve

uzun vadede ise Adana’da kurulan bu merkezin şubelerinin başta Kahramanmaraş olmak üzere, bölgemizin diğer illerinde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

- Sosyal Olarak Kapsayıcı Yeşil Geçiş Projesi (Socially Inclusive Green Transition - SoGreen)

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası’nın finansör, Türkiye Cumhuriyeti’nin borçlanıcı, Bakanlığımızın ise ana uygulama birimi olacağı proje kapsamında yeşil dönüşüm konusunda çeşitli program ve projeler yürütülmesi planlanmaktadır. Program kapsamında yeşil dönüşüme uyum sürecinde özel paydaşlara (start-up’lar, kooperatifler, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler vb.) kredi imkânları sağlanması, kırılgan gruplara (kadınlar ve gençler) hibe desteği verilmesi, yeşil geçim kaynağı tesisleri inşa edilmesi söz konusu olacaktır. Ayrıca yeşil dönüşüm kapsamında kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri ile de desteklenmesi sağlanacaktır. Program Dünya Bankası kuralları çerçevesinde tüm Türkiye’de uygulanacak olup toplam bütçesi 400 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

- Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Projesi

Yaşanan deprem felaketi sonrasında bölgenin en önemli sorunlarının başında moloz yığınları olduğu değerlendirilmiştir. Orta-uzun vadede çevreye oldukça olumsuz etkiler bırakabilecek durumdadır. Bu kapsamda yapılan literatür taramaları neticesinde bu atıkların ileri dönüşüm teknikleri ile ekonomiye yeniden kazandırılabilceği anlaşılmış olup bu yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu ileri dönüşüm teknikleri ile döngüsel ekonomiye de katkı sağlayacak, ilerleyen süreçte bölgedeki inşaat faaliyetlerinde kullanılarak hem çevresel hem de ekonomik değer yaratacaktır.

Yıkıntı Atıklarının Döngüsel Ekonomi Modeli İle Geri Kazanımı Faaliyeti kapsamında yapılan çalışmalar neticesinde 2024 Yılı CMDP kapsamında kurulan tesisin teknoloji seviyesini artırmak, akıllı ayrıştırma teknikleri kullanmak ve ürün çeşitliliğini geliştirmek üzere yeni yatırımlar yapılması planlanmaktadır. Ayrıca hazırlanan fizibilite çalışması sonrasında ortaya çıkan yeni tesis ihtiyaçları da göz önüne alındığından bu alanda yeni tesisler kurulmasına yönelik projelendirme süreçleri de devam edecektir.

- Mobilya Sektöründe Gelişme Eksenlerinin Desteklenmesi Programı

Deprem felaketi sonrasında bölgenin inşaat sektöründen sonra en çok ihtiyaç duyacağı sektörün mobilya sektörü olacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca mobilyacı sektörü TR63 Bölgesi’nin öne çıkan sektörlerden biridir. Bu kapsamda mobilya sektörünün mevcut durumunu, güçlü ve zayıf yönlerini ve gelecek projeksiyonunu ortaya koyan “Deprem Sonrasında Mobilya Sektörünün Durumu ve Gelişme Eksenlerinin Tespit Raporu” sonuçlarına göre ihtiyaç duyulan alanlarda özel bir destek programı tasarlanacak ve ulusal ve uluslararası fon kaynakları kullanılarak uygulanacaktır. Bu program ile mobilya sektörü için bölgede üretilmeyen en az bir ürünün üretilecek hale gelmesi, yeni ürünlere yönelik üretim hatları kurulması ve gerekli ürünler için kapasite artırımı sağlanması gibi mobilya sektöründe spesifik alanlar için destek verilmesi hedeflenmektedir.

e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi

Tablo 2. Verimlilik SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması

Sıra No	Alt Bileşen Adı	Alt Bileşen Türü	Yöntem	Süre (Ay)	Başlangıç Dönemi (Yıl/Yarı)	Bitiş Dönemi (Yıl/Yarı)	2025 Yılı Bütçesi (TL)	2026 Yılı Bütçesi (TL)
1	Öncelikli Sektörlerin Yeşil Dönüşüm Yol Haritası Raporunun Hazırlanması	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	30	2/2024	2/2026	1.000.000	3.000.000
2	Yeşil Dönüşüm Konusunda İlgili Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliklerinin Yapılması	Faaliyet	İş Birliği ve Koordinasyon	36	1/2024	2/2026	100.000	150.000
3	Yıkıntı Atıklarının Döngüsel Ekonomi Modeliyle Geri Kazanımı	Faaliyet	İş Birliği ve Koordinasyon	24	1/2025	2/2026	3.000.000	4.000.000
4	Sanayide Dijitalleşme Farkındalık Artırma Çalışmayı	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	12	1/2025	2/2025	250.000	-
5	Ayakkabı ve Mobilya Sektörlerinde Verimliliği Artırmaya Yönelik Çalışmalar	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	24	1/2025	2/2026	500.000	750.000
6	İstihdam Garantili Eğitim Programları	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	36	1/2024	2/2026	2.000.000	3.000.000
7	Özel Sektöre Yönelik Yeşil Dönüşüm Teknik Destek Programı	Program	Diğer Proje ve Faaliyetler	24	2/2025	1/2027	10.000.000	10.000.000
8	Devam Eden Program / Projeler	Proje	Proje Teklif Çağrısı/Güdümlü Proje/CMDP/BOTAP	24	1/2024	2/2025	161.042.008	-
9	Avrupa Dijital İnovasyon Merkezi - Anadolu	Proje	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler	30	2/2024	2/2026	-	-

10	Sosyal Olarak Kapsayıcı Yeşil Geçiş Projesi (Socially Inclusive Green Transition - SoGreen)	Proje	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler	30	2/2024	2/2026	-	-
11	Yıkıntı Atıkları Geri Dönüşüm Projesi	Proje	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler	24	1/2024	2/2025	-	-
12	Mobilya Sektöründe Gelişme Eksenlerinin Desteklenmesi Programı	Program	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler	30	2/2024	2/2026	-	-
TOPLAM:							177.892.008	25.900.000

f. İzleme ve Değerlendirme

Verimlilik SOP'un koordinasyonunun sağlanmasından ve sekretaryasından Sanayide Verimlilik Birimi sorumludur. Verimlilik SOP kapsamında diğer birimlerin sorumluluğunda yer alan faaliyetler de bulunmaktadır.

2.2. Destinasyon Yönetimi Odaklı Turizmin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı

a. Amaç

Genel Amaç: TR63 Bölgesi'nin stratejik sektörleri arasında yer alan turizm sektöründe, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli deprem felaketinin etkilerini azaltarak istihdam artışı sağlanması; iş birliği, analiz, tanıtım ve pazarlama çalışmaları ile bölgeye kazandırılacak yeni rotalar sayesinde bölgesel kalkınmanın hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Özel Amaç 1: Paydaşlar arasında iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesi

Özel Amaç 2: Afet sonrası turizm sektöründe fiziki, teknolojik ve kurumsal altyapının iyileştirilmesi

Özel Amaç 3: Tematik turizm rotalarının bölgeye kazandırılması ve geliştirilmesi

Özel Amaç 4: TR63 Bölgesi'nde destinasyon odaklı tanıtım ve pazarlama çalışmalarının yürütülmesi.

b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Tüm toplumların temel hedefi ekonomik büyümeyi sağlayarak daha müreffeh bir yaşam sürmektir. Bu amaca ulaşmak için sahip olunan fiziki, beşeri ve sosyal sermayeyi arttırmaya yönelik politikalar uygulanmasının yanı sıra doğal kaynaklar, işgücü gibi kaynakları da daha verimli ve etkin kullanmaya yönelik politikalar geliştirilmektedir. Bu politikalar dönemin şartlarına, sosyokültürel yapıya, politik ortama, coğrafi koşullara göre değişiklik gösterebilmektedir. 20.yy.dan itibaren hızla gelişen teknoloji, küreselleşen dünyamızı küçük bir köy haline getirmiştir. Bu gelişim ulaşım ve iletişimde sınırları ortadan kaldırarak “Turizm” sektörünün ekonomik büyümede önemli bir değişken olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Turizm sektörü hem makroekonomik hem de mikroekonomik değişkenleri etkileyerek, ekonomiyi doğrudan ve/veya dolaylı etkileyebilmektedir. Özellikle de yarattığı çarpan etkisi, elde edilen katma değeri arttırmaktadır. Turizm artık sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler için de ekonominin önemli gelir kaynaklarından birisi haline gelmiştir. Toplam iktisadi faaliyetler içerisindeki ağırlığı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, turizm sektörü ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini desteklemekte, istihdam artışı sağlamada ve döviz kazandırma faaliyetlerinde önemli roller üstlenmektedir. Turizm sektörü yaklaşık 334 milyon kişi ile dünya işgücünün %10'unu oluşturmakta iken bu oran Türkiye'de %9,3'tür (TÜİK, 2021). Ayrıca çeşitlenen turizm sektörü yeni işkolları oluşturarak hem istihdamın artmasına hem de işsizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır.

Ajans tarafından, turizm sektöründe aktörler arasında eşgüdüm ve iş birliğini tesis etmek, dağınık olarak yürütülen turizm faaliyetleri yerine bütünsel stratejilerinin uygulanmasını sağlamak, organizasyonel süreç iyileştirmeleri yönünde çalışmalar gerçekleştirmek, tematik odaklanmayı oluşturmak ve destek mekanizmalarının da sağlıklı destinasyon yönetimi uygulanması yönünde belirlenmiş konularda hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremlerin ülkemize maliyeti yaklaşık 2 trilyon TL (103,6 milyar dolar) olarak hesaplanmış olup bu rakam, 2023 yılı milli gelir beklentisinin yaklaşık %9'una denk gelmektedir. Depremler, 1999 yılında meydana gelen Marmara Depreminden yaklaşık 6 kat daha fazla maddi hasara ve kayıplar vermemize de neden olmuştur. (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023). Yaşanan bu depremler TR63 Bölgesi'nde yer alan üç ilde de yıkıcı etkiler meydana getirmiştir. Ayrıca

bu depremler turizm sektörü üzerinde de yıkıcı etki göstermiş, bölgedeki turistik destinasyonlar ve ilgili kuruluşlar, azalan ziyaretçi sayısı ve düşen gelir zorluklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Depremlerde, üç yüz binden fazla bina yıkılmış veya yıkılmayan binalar çeşitli derecelerde hasar almıştır. Yıkılan binaların içerisinde bölge turizmi için önem arz eden tarihi ve kültürel değerler, konaklama tesisleri, seyahat acenteleri ve yiyecek içecek işletmeleri de bulunmaktadır. Depremden etkilenen bu şehirler turizm açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu şehirler yerel halk ve girişimciler için önemli bir gelir kapısı fonksiyonu görmektedir. Depremler sonucunda birçok insan işsiz kalmış ve birçok işletme ekonomik olarak sıkıntı çekmeye başlamıştır. Yerel halkın belli bir bölümünün turizm sektöründen kazanç sağlıyor veya istihdam ediliyor olması ve girişimcilerin ekonomik olarak büyük sorunlarla boğuşması bu şehirlerin hızlı bir şekilde toparlanması gerektiğini göstermektedir.

Depremden etkilenen şehirler kültürel varlıklar ve turizm çeşitliliği açısından oldukça zengindir. Hatay; UNESCO Yaratıcı Şehirler listesinde gastronomi şehri unvanına sahip iken edebiyat alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ulusal Listesi içerisinde yer alan Kahramanmaraş; 2023 yılında EXPO kapsamında önemli organizasyonlara ev sahipliği yapmaktadır.

Bölge turizmi için önemli olan konaklama tesisleri depremden büyük zarar görmüşlerdir. Depremde en çok hasar alan il olan Hatay'da 57 adet turizm işletme belgeli tesisten sadece 16 tesis, 165 adet basit konaklama belgeli tesisten 76 tesis faaliyetine devam edebilmektedir. 2022 yılı itibariyle, turizm işletme belgeli tesislerin 5675 olan yatak kapasitesi afet sonrası 1270'e düşmüştür. Basit konaklama belgeli tesislerde ise yatak kapasitesi 8664'ten 4621'e düşmüştür. Turizm işletme belgeli 10 adet yeme/içme işletmesinin tamamı yıkılmıştır. Hatay ilindeki vahim tablonun bir benzeri, Kahramanmaraş ilinin Ekinözü ve Elbistan ilçelerinde yaşanmıştır. Ekinözü ilçesinde 32 adet basit konaklama belgeli tesisin 24'ü, Elbistan ilçesinde 6 tesisin 5'i yıkılmıştır.

Afetler sonrası toparlanma; kısa, orta ve uzun vadeli planlamalarla hasar gören veya yıkılan başlıca turistik cazibe merkezlerini restore etme kabiliyeti ve pazarlama yoluyla turizm destinasyonu imajını eski haline getirmek ile mümkün olabilmektedir.

Hatay'ın Antakya ilçesinde genel olarak yıkımın büyüklüğü sebebi ile sonuç odaklı programımızın süresi olan 3 yılda turizmin eski haline getirilmesi mümkün görülmemektedir. Ancak söz konusu süre içerisinde, hayatın devam ettiği ve iç göç sebebi ile kapasite yetersizliği ile karşı karşıya kalan Arsuz, Samandağ, İskenderun gibi ilçelerde turizm yatırımlarının ve sektöre verilen desteklerle kapasite artırımına katkı sağlanması hedeflenmelidir. Bölgenin kısa vadeli ihtiyacını gidermek için yapılacak çalışmalar, orta ve uzun vadede turizm rotası oluşturulmasına da ciddi katkı sağlayacaktır.

Deprem sonrası sektörün hızlı şekilde harekete geçirilebilmesi için bölge şartlarına uygun yeni konaklama modelleri geliştirilmesi gerekmektedir. Bungalov evler odaklı tesisler veya glamping tesisleri hem hızlı bir şekilde kurulabilecek hem de bir otel konforunda hizmet sunabilecek tesislerdir. Turizm sektöründeki bu farklı modelle hazırlanan On İkinci Kalkınma Planı'nın kamuoyuna açıklanan "afete dayanıklı evler yapılması" bileşeniyle de örtüşmektedir. Seyahat acenteleri, depremin etkilediği turistik destinasyonlar ile zarar görmemiş turistik destinasyonların bir kombinasyonunu oluşturup afet turizmi odaklı paketler tasarlayarak yeniden yapılanma aşamasında bölgeye, farklı ilgi alanlarına sahip turistleri çekebilecek; bu sayede bölge turizmi canlılığını korumaya devam edebilecektir. Afet öncesi turizm sektöründe faaliyet gösteren tesislerin yeniden inşa edilebilmesi için finansman desteği sağlanması önem arz etmektedir. Sektördeki yeni girişimler ve istihdama yönelik ajans destekleri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün Kalkınma Ajanslarıyla

istişareleri sonucunda 2024 ve 2025 yılları için belirlemiş olduğu kadın girişimciliği/kadın istihdamı temalarına uygun faaliyetler olacaktır.

Ulusal ölçekli planlarda, turizm sektörü öncelikli gelişme alanları içerisinde sayılarak destinasyon yönetimi odaklı anlayışın geliştirilmesine yönelik politika ve stratejilere yer verilmiştir. Ulusal ölçekli turizm politikalarından hareketle hazırlanan, bölgesel ölçekli çalışmalarda ise “bütüncül ve sürdürülebilir destinasyon deneyimi geliştirme” yaklaşımı benimsenmiştir. Hazırlanan Hatay Turizm Stratejisi ve Eylem Planında “bütüncül ve sürdürülebilir destinasyon deneyimi geliştirme” yaklaşımının benimsendiği ifade edilmiştir. Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planında, turizm konusunda tüm taraflar arasında eşgüdümü sağlayacak ilgili kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı bir çatı platform kurulması önceliklendirilmiştir. Osmaniye İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planında, destinasyon yönetim örgütünün gerekliliğine vurgu yapılmış ve Osmaniye Turizm Yönetişim Modeli yapısı sunulmuştur.

Turizm Sektörü gerek ülke içinde gerekse ülke dışında yaşanan siyasi ve ekonomik şoklara karşı kırılgan bir yapıya sahiptir. TR63 Bölgesi illerinden Hatay ilinin konumu sebebi ile bu kırılganlığı nispeten yüksektir. Turizm sektörünün çeşitlendirilmesi, bir taraftan gelirlerin artmasını sağlarken diğer taraftan sektörün çeşitli risk unsurlarına karşı daha dayanıklı hale getirilmesini sağlayacaktır. Destinasyon odaklı turizm geliştirme stratejileri ile çeşitlendirilecek bölgenin turistik cazibesi dört mevsime yayılarak, turizmden elde edilecek gelir ve istihdamda sürdürülebilirlik sağlanabilecektir.

Bölge illerinin tüm gelişme eksenlerine ve tematik gelişme eksenlerinin turizm alt bölgeleri bazında yoğunlaşma durumlarına bağlı olarak belirlenen “öncelikli alanlar” değerlendirildiğinde;

- Destinasyon temel altyapılarının sağlanması gelişme ekseninde turizm değerleri ve destinasyon ile ilgili alt ve üstyapıların ana ilkeler (temiz, güvenli, kolay/teknolojik) doğrultusunda iyileştirilmesi, bölgesel turizm ürünü geliştirme ve alt destinasyonların pazarlanması,
- Gastronomi turizmi gelişme ekseninde Adana, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin Gastronomi Turizmi Koridorunun geliştirilmesi,
- İnanç turizmi gelişme ekseninde Tarsus, Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır İnanç Turizmi Koridorunun geliştirilmesi,
- Deniz, Dalış ve Rüzgâr Sporları Turizmi Gelişme Ekseninde İskenderun-Arsuz koridoru ve Samandağ-Yayladağı koridorunun geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yukarıda sıralanan öncelikli gelişme eksenleri kapsamında belirtilen destinasyonların desteklenmesi bölge turizmi çeşitlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Gastronomi, inanç, deniz, dalış turizmi ile rüzgar sporları rotalarına ek olarak;

- Kamp, Karavan Turizmi Rotası: 2020 yılından itibaren Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda karavan turizminin ulusal ve uluslararası alanda geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmış olup bu doğrultuda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) karavan turizmi konusunda koordinatör ajans olarak belirlenmiştir. KUZKA koordinasyonunda Türkiye Potansiyel Karavan Alanları Saha Tespit Çalışması yürütülmüş ve ajansımız tarafından bölgemizde

potansiyel karavan alanları tespit edilmiştir. 2024 yılı ile birlikte ilave karavan alanlarının yanı sıra kamp alanlarının tespit çalışmaları da sürdürülecek başta İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları olmak üzere belediye ve sivil toplum kuruluşları ile söz konusu alanlara yatırım yapılmasına yönelik iş birliği çalışmaları yürütülecektir.

- Bisiklet Rotası: Avrupa Bisiklet Federasyonu (ECF) tarafından geliştirilmiş bir proje olan Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı (EuroVelo), Avrupa’da 19 uzun rotanın yer aldığı bir projedir. Ülkemizde Kırklareli EuroVelo 13 Demir Perde Yolu’na, İzmir EuroVelo 8 Akdeniz Rotası’na dahil olmuştur. İstanbul ise söz konusu ağa başvuru sürecindedir. Çeşitli başvuru kriterlerine sahip EuroVelo’da Batı Akdeniz, Çukurova, Doğu Akdeniz ve İpekyolu Kalkınma Ajansları iş birliğinde rota belirleme çalışmaları yürütülecektir.

Bölgenin sürdürülebilir gelişimi için il bazında destinasyon odaklı turizm eylem planları güncellenmeli; afet sonrası yeniden yapılan, destinasyon imaj ve pazarlama stratejileri çalışmaları ile bölge ile ilgili olumsuz algının değiştirilmesine odaklanılmalıdır.

2025 Çalışma Programı kapsamında planlanan faaliyetler; 2024-2028 On İkinci Kalkınma Planı Öncelikli Gelişme Alanları içerisinde yer alan turizm sektörü başlığı içerisinde belirtilen;

- Amaç 522: Değişen tüketici eğilimleri doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, sezon süresinin uzatılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve daha fazla harcama eğilimi olan ziyaretçinin ülkemize çekilmesiyle ziyaretçi başına turizm gelirinin artırılması, varış noktası yönetimi yaklaşımıyla sektörde yeşil ve dijital dönüşümün gerçekleştirilerek rekabetçiliğin geliştirilmesi ve koruma/kullanma dengesi gözetilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması amaçlanmaktadır.”,
- Politika ve Tedbirler 527.5: “Kültür ve turizm güzergahları geliştirilerek ziyaretçi kalış süresinin ve harcamalarının artırılması sağlanacaktır.”
- “Bölgesel Gelişme” başlığı altında belirtilen ; “Amaç 894: Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen illerin sosyoekonomik kalkınmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.”,
- “Amaç 894.1: Depremden etkilenen bölgede; kısa, orta ve uzun vadeli ekonomik, sosyal ve kurumsal alanlarda yapılacak iyileştirmeleri kapsayan bölgesel gelişme stratejisi hazırlanacaktır.” ,
- “Kırsal Kalkınma” başlığı altında yer verilen; “Amaç 898.3: Kırsal ekonominin büyümesi için desteklenecek tarım dışı sektörler çeşitlendirilerek girişimcilik ve kırsal yenilikçilik teşvik edilecektir.” ,
- “Turizm Sektörü Hedefleri” tablosunda sıralanan “ turizm geliri, ziyaretçi sayısı, turizm gelirinin GSYH içerisindeki payı, ziyaretçi başına ortalama harcama, ortalama konaklama süresi ve ziyaretçi başına gecelik gelir” hedeflerinin gerçekleştirilmesi

amaç, politika ve tedbirleriyle ilişkilidir.

2025 Yılı Çalışma Programı turizm faaliyetleri, aynı zamanda 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planında ve “ekonomik ve sosyal toparlanmasını sağlamış, afetlere karşı dirençli bölge” olarak belirlenen bölge vizyonu ile alakalıdır. 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planında yer verilen stratejik önceliklerin gerçekleştirilmesi amacıyla belirlenen;

- Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir,
- TR63 Bölgesi’nde tematik rotalar geliştirilecektir,
- Turizm rotalarının ve turizm ürünlerinin bölgesel ve ulusal tanıtımı gerçekleştirilecektir,
- Bölgenin kaybettiği insan kaynağı kapasitesi yeniden geliştirilecektir,
- Kırsalda geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir

tedbirleri ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Tablo 3. Destinasyon SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri

Özel Amaç	Gösterge Adı	Birim	Türü	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
1,3,4	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurullarında alınan kararlar doğrultusunda ticarileşen rota/destinasyon sayısı	Adet	Sonuç	-	3	Ajans faaliyet raporları, toplantı tutanakları
2,4	Hazırlanan raporlar doğrultusunda altyapısı geliştirilen destinasyon sayısı	Adet	Sonuç	-	3	Ajans faaliyet raporları, toplantı tutanakları
2,4	Yabancı Ziyaretçi Sayısı Artışı	%	Sonuç	-	10	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları raporları, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri kayıtları
2,4	Yerli Ziyaretçi Sayısı Artışı	%	Sonuç	-	20	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları raporları, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri kayıtları
2	Toplam Geceleme Sayısı Artışı (2022 yılı ile karşılaştırılacaktır)	%	Sonuç	-	30	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları raporları, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri kayıtları
2	Toplam yatak sayısı artışı (2023 yılı ile karşılaştırılacaktır)	%	Sonuç	-	50	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları raporları, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri kayıtları
2	Eğitimler sonrasında istihdam edilen genç sayısı	Kişi	Sonuç	-	30	Ajans Faaliyet Raporları
1	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları iş birliğinde hazırlanan yayın sayısı	Adet	Çıktı	-	9	Ajans faaliyet raporları
1	İş birliği yapılan kurum/kuruluş sayısı	Adet	Çıktı	-	30	Ajans faaliyet raporları
2	Afet sonrası hizmete açılan konaklama tesisi sayısı	Adet	Çıktı	-	30	Ajans faaliyet raporları
2	Eğitim verilen konaklama tesisi, restoran vb. çalışanı sayısı	Kişi	Çıktı	-	50	Ajans faaliyet raporları Eğitim Katılımcı İmza Föyleri, program sonuç belgeleri
2	Gerçekleştirilen eğitim sayısı	Adet	Çıktı	-	9	Ajans faaliyet raporları

2,4	Düzenlenen toplantı/konferans/çalıştay sayısı	Adet	Çıktı	-	6	Ajans faaliyet raporları Web haber Çalışma ziyareti sonuç raporları
2,4	Blogger, influencer, B2B vb. tanıtım etkinlikleri	Adet	Çıktı	-	3	Ajans faaliyet raporları İmza föyü Web haber
2,4	Yat turizminin geliştirilmesine yönelik hazırlanan yayın sayısı	Adet	Çıktı	-	1	Ajans faaliyet raporları
2,3	Tespit edilen bisiklet rotası sayısı	Adet	Çıktı	-	1	Ajans faaliyet raporları
2,3	Tespit edilen kamp-karavan alanı sayısı	Adet	Çıktı	-	2	Ajans faaliyet raporları
2	Sokak sağlıklaştırma çalışması	Adet	Çıktı	-	1	Destek Programları Sonuç Raporları

d. Proje ve Faaliyetler

I. Araştırma, Analiz ve Programlama

- Hatay İli Afet Sonrası Sektör Yeniden Yapılanma, Destinasyon İmajı ve Pazarlama Stratejileri Çalışması

TR63 Bölgesi, 6 Şubat 2023 tarihli depremlerden en büyük zararı gören bölgedir. En başta turizm sektörü açısından büyük darbe alan bölgenin önce yerelde ardından küreselde afet bölgesi algısının değiştirilmesi bölge halkı ve ülkemiz ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Bölge yeniden yapılandırılırken kültür ve turizm konusunda bilinirliğinin yeniden kamuoyuna hatırlatılması, bölgenin afet bölgesi imajından Turizm Destinasyonu imajına profesyonelce taşınması gerekmektedir. Bölgenin kültür, gastronomi, inanç, sahil, kamp ve karavan, bisiklet rotalarının belirlenmesi çalışması ile koordineli olarak bölgede hizmet veren işletmelere kurumsal ve hizmet kalitesinin standardının yükseltilmesi amacı ile uygulanacak stratejileri ve izlenecek yol haritasını içeren destinasyon pazarlaması çalışmaları amaçlanmıştır.

II. İş Birliği ve Koordinasyon

- İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu Çalışmaları

Bölgede bütünsel turizm yönetiminin sağlanması doğrultusunda koordinasyonunda il bazlı Destinasyon Yönetim Organizasyonları (DYO) kurulması planlanmış olmakla birlikte süreç içerisinde ajansın DYO amaçları ile örtüşecek şekilde Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları yapısı oluşturulmuştur. Bu kapsamda ajansımızın DYO yapısı altında planlanan strateji geliştirme ve eğitim/bilgilendirme faaliyetleri İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu çatısı altında gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

III. Tanıtım ve Yatırım Destek

- Gastronomi Rotası Çalışmaları

Kalkınma Ajansları Eşleştirme Programı kapsamında gastronomi alanında Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı ile İpekyolu Kalkınma Ajansı eşleştirilmiştir. Gastronomi alanında gerçekleştirilecek iş birliği çalışmalarına Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) da dahil edilerek 3A (Adana, Antakya, Antep) Projesi geliştirilmiş olup proje kapsamında ortak tanıtım çalışmalarının gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Kalkınma ajanslarının yanı sıra turizm sektöründe faaliyet gösteren ulusal turizm paydaşları ile de iş birliğine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

- Doğu Akdeniz Kıyılarında Yat, Dalış ve Rüzgar Sporları Turizmi Rotasının Geliştirilmesi

Doğu Akdeniz kıyılarında yat turizmi Marmara, Ege, Batı Akdeniz bölgelerinin düzeyinde canlılığa sahip değildir. Ancak Mersin ili Aydıncık ilçesinde kurulum aşamasında olan yat limanından başlayarak, Mersin Marina, Adana ili Yumurtalık ilçesinde kurulması planlanan yat limanı, İskenderun Balıkçı Barınağı, Arsuz Madenli Yat Limanı ve Su Sporları Merkezi ve Yayladağı Dalış Akademisi birlikte değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz kıyıları yat turizmi açısından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Bu doğrultuda Çukurova Kalkınma Ajansı iş birliğinde Doğu Akdeniz limanlarının

yat turizmi açısından varış noktası haline gelmesi amacıyla tanıtım ve planlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.

“Dalış Turizminin Geliştirilmesi” kapsamında; GMKA koordinasyonunda ve İZKA, GEKA, BAKA, ÇKA ve DOĞAKA’nın bulunduğu Ajanslardan oluşan ekip ile ortak çalışmalar, 08 Ağustos 2024 tarihinde gerçekleştirilen çevrimiçi toplantı ile başlamıştır.

- Kamp-Karavan Turizmi Alanlarının Tespiti Çalışması

2020 yılından itibaren Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda karavan turizminin ulusal ve uluslararası alanda geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmış olup bu doğrultuda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) karavan turizmi konusunda koordinatör Ajans olarak belirlenmiştir. KUZKA koordinasyonunda Türkiye Potansiyel Karavan Alanları Saha Tespit Çalışması yürütülmüş ve ajansımız tarafından bölgemizde potansiyel karavan alanları tespit edilmiştir. 2025 yılı ile birlikte ilave karavan alanlarının yanı sıra kamp alanlarının tespit çalışmaları da sürdürülecek ve başta İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları olmak üzere belediye ve sivil toplum kuruluşları ile söz konusu alanlara yatırım yapılmasına yönelik iş birliği çalışmaları yürütülecektir.

- TR63 Bölgesi Bisiklet Rotalarının Tespiti Çalışması

Avrupa Bisiklet Federasyonu (ECF) tarafından geliştirilmiş bir proje olan Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı (EuroVelo) Avrupa’da 19 uzun rotanın yer aldığı bir projedir. Ülkemizde Kırklareli EuroVelo 13 Demir Perde Yolu’na, İzmir EuroVelo 8 Akdeniz Rotası’na dahil olmuş İstanbul ise söz konusu ağa başvuru sürecindedir. Çeşitli başvuru kriterlerine sahip EuroVelo’da Batı Akdeniz, Çukurova, Doğu Akdeniz ve İpekyolu Kalkınma Ajansları iş birliğinde rota belirleme çalışmaları yürütülecektir.

- Bölge Tanıtım Çalışmaları

TR63 Bölgesi illerinin tanıtımı için;

- Önde gelen ulusal ve uluslararası medyaya yönelik içeriklerin oluşturulması, Google, Facebook, Youtube, Instagram vb. mecralar aracılığıyla içeriklerin yaygınlaştırılması
- Ulusal gazete, dergi, TV, internet siteleri ve billboardlarda bölgenin tanıtım çalışmaları,
- Influencer, seyahat yazarı ve bloggerların bölgeye davet edilmesi ve bölgeye dair paylaşım yapmaları ile özellikle sosyal medyayı aktif olarak kullanan kitleye yönelik pazarlama yapılması,
- Afet öncesi film platosu olarak öne çıkmayı başaran özellikle Hatay ilinin afet sonrası da film platosu olarak değerlendirilip bölgenin tanıtımına katkı sağlamak, yerli ve yabancı yapımcılar ve sektör kuruluşları ile iş birliğinin geliştirilmesi,
- Hatay İlinin kültür varlığı zenginliklerinin afet öncesi ve sonrası hikayelerinin sanat aktiviteleri ile bütünleştirilmesi, afet bölgelerinde ve expo alanlarında konserler düzenleyerek ile bölgenin sosyal anlamda toparlanmasına ve ulusalda tanıtımına katkı sağlanması,

- Ajansımız desteğiyle oluşturulan, doğal ve kültürel potansiyeli ile Türkiye'nin en görkemli seyir teraslarından olan Ali Kayası, orta ve uzun vadede başlı başına bir turizm destinasyonu olmaya adaydır. Ali Kayası bölgesinde kırsal alanlarda da alternatif turizm yatırımlarının kamu ve özel sektör eliyle hızlanacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bölgenin cazibesini ortaya koyacak şekilde yerli ve yabancı basejump sporcularının Ali Kayası Seyir Terası'ndan Menzelet Barajı'na gerçekleştirecekleri atlayışlarla bölgenin ulusal ve uluslararası alanda görünürlüğünün ve bilinirliğinin artırılması,
- Bisiklet konusunda öne çıkan süreli yayınlarda, bölgenin bisiklet rotalarının yer almasının sağlanması,
- Ajansımız desteği ile afet bölgesinde 2024 yılı içerisinde tamamlanarak hayata geçen ve henüz proje aşamasında büyük ilgi gösterilen Antakya Gastronomi Çarşısı'nda ünlü şeflerin katılım sağlayacağı gastronomi etkinliği gerçekleştirilmesi,
- Kaleler Şehri Osmaniye ilinde yer alan kalelerimizin tanıtımı ile ilgili görsel ve yazılı çalışmaların yapılması,
- Geleneksel Yayladağı Aba Güreşi Kültür ve Sanat Festivali'ne katkı sağlayarak ile bölge tanıtımına katkı sağlamak,
- Ajansımız desteği ile hayata geçirilen “Yayladağı Dalış Akademisi” ve 2022 Yılı Cazibe Merkezleri Destekleme Programı kapsamında desteklenerek 2025 yılı içerisinde hayata geçirilmesi planlanan “Doğu Akdeniz’de Dalış ve Yat Turizminin Geliştirilmesi Projesi” alanlarında ulusal ve uluslararası dalış etkinleri faaliyetlerinde yer almak

amaçlanmaktadır.

- Anadoludakiler Projesi Çalışmaları

Ülkemizin kültürel, geleneksel ve coğrafi zenginliklerini gün yüzüne çıkarmak, var olan değerlerimizi korumak ve yerel kalkınma odağında geliştirmek amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından "Anadoludakiler" projesi yürütülmektedir. Ajansımız tarafından söz konusu proje kapsamında yöresel ürünlerin ticarileşmesine ve üreticilerin pazarlama kapasitelerinin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla tanıtım, bilgilendirme, yerel üreticilerle birlikte fuar katılımı vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

IV. Ajans Destekleri

- Turizmin Geliştirilmesi Faizsiz Kredi Desteği Programı

On İkinci Kalkınma Planı'nda öncelikli gelişme alanları içerisinde yer alan turizm sektörü başlığı altında “Değişen tüketici eğilimleri doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, sezon süresinin uzatılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve daha fazla harcama eğilimi olan ziyaretçinin ülkemize çekilmesiyle ziyaretçi başına turizm gelinin artırılması, varış noktası yönetimi yaklaşımıyla sektörde yeşil ve dijital dönüşümün gerçekleştirilerek rekabetçiliğin geliştirilmesi ve koruma/kullanma dengesi gözetilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması amaçlanmaktadır.” ve “Kültür ve turizm güzergahları geliştirilerek ziyaretçi kalış süresinin ve harcamalarının artırılması sağlanacaktır.” ifadelerine yer verilmiştir. 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nda Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması stratejik önceliği altında “Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir.” ve “TR63 Bölgesi'nde tematik rotalar geliştirilecektir.” tedbirlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda afet öncesi bölgede faaliyette olan hasar almış/yıkılmış tesislerin veya bölgeye yapılacak yeni konaklama yatırımlarının finansal olarak desteklenerek turizm sektöründe fiziki, teknolojik ve kurumsal altyapının iyileştirilmesi, rotaların bölgeye kazandırılmasının desteklenmesi ve istihdamın artırılması amaçlanmaktadır.

- Devam Eden Projeler

2021 Yılı Turizmin Geliştirilmesi Finansman Desteği Programı projeleri, Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında Kültür ve Turizmin Altın Kapısı Halbur Yaylası ve Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Doğu Akdeniz'de Dalış ve Yat Turizminin Geliştirilmesi Projesi devam etmektedir.

V. Diğer Proje ve Faaliyetler

- Destinasyon Odaklı Turizm Küçük Ölçekli Altyapı Destek Programı

2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı'nda Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İyileşmenin Sağlanması stratejik önceliği altında “Turizm tesislerinde fiziki ve teknik koşullar ile hizmet kalitesi iyileştirilecektir.” ve “TR63 Bölgesi'nde tematik rotalar geliştirilecektir.” tedbirlerine yer verilmiştir. Destinasyon Odaklı Turizm Küçük Ölçekli Altyapı Destek Programı ile kamu kurumları ile iş birliği içerisinde çalışılması planlanan rotaların desteklenmesi için fiziki, teknolojik ve kurumsal altyapının iyileştirilmesi, insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi, bölgenin turizm varlıklarının bütünsel bir yaklaşımla tanıtılması amaçlanmaktadır. Programın ulusal ve uluslararası fon kaynakları kullanılarak uygulanması planlanmaktadır.

- İskenderun Körfezi Yat Turizmini Geliştirme Çalışmaları

2019 Yılı Turizmin Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı Programı kapsamında desteklenen ve hayata geçirilen Madenli Yat Limanı ve Su Sporları Merkezi projesi ile bölgede cazibe merkezi oluşması yönünde büyük bir katkı sağlamıştır. Hatay Büyükşehir Belediyesi Deniz Otobüsleri İşletmesi terminalinin de aynı alan içerisinde kurulması ile projenin çarpan etkisi daha da artmıştır. 2024-2026 yılları arasında yat limanı bölgesinin marina konseptine getirilmesi, bölgenin yat turizmi rotası geliştirme çalışmalarına ve tanıtımına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. İskenderun Körfezi Yat Turizmini Geliştirme Çalışmaları kapsamında tespit edilecek alanlarda yat/tekne bakım onarım merkezleri kurulması da hedeflenmektedir. Çalışmaların ulusal ve uluslararası fon kaynakları kullanılarak uygulanması planlanmaktadır.

e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi

Tablo 4. Destinasyon SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması

Sıra No	Alt Bileşen Adı	Alt Bileşen Türü	Yöntem	Süre (Ay)	Başlangıç Dönemi (Yıl/Yarı)	Bitiş Dönemi (Yıl/Yarı)	2025 Yılı Bütçesi (TL)	2026 Yılı Bütçesi (TL)
1	Hatay İli Afet Sonrası Sektör Yeniden Yapılanma, Destinasyon İmajı ve Pazarlama Stratejileri Çalışması	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	18	2025/2	2026/2	500.000	300.000
2	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu Çalışmaları	Faaliyet	İş Birliği ve Koordinasyon	36	2024/1	2026/2	-	-
3	Gastronomi Rotası Çalışmaları	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	500.000	500.000
4	Doğu Akdeniz Kıyılarında Yat ve Dalış Turizmi Rotasının Geliştirilmesi	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	500.000	500.000
5	Kamp-Karavan Turizmi Alanlarının Tespiti Çalışması	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	24	2025/1	2026/2	500.000	500.000
6	TR63 Bölgesi Bisiklet Rotalarının Tespiti Çalışması	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	24	2025/1	2026/2	500.000	500.000
7	Bölge Tanıtım Çalışmaları	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	1.200.000	1.500.000
8	Anadoludakiler Projesi Çalışmaları	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	24	2025/1	2026/2	3.000.000	3.000.000
9	Turizmin Geliştirilmesi Faizsiz Kredi Desteği Programı	Program	Ajans Destekleri	36	2025/1	2027/2	100.000.000	-
10	Devam Eden Projeler	Program	Ajans Destekleri	12	2025/1	2025/2	7.579.539	-
11	Destinasyon Odaklı Turizm Küçük Ölçekli Altyapı Programı	Program	Diğer Proje ve Faaliyetler	48	2025/1	2028/2	-	-
12	İskenderun Körfezi Yat Turizmini Geliştirme Çalışmaları	Proje	Diğer Proje ve Faaliyetler	42	2024/2	2027/2	-	-
TOPLAM:							114.279.539	6.800.000

f. İzleme ve Değerlendirme

Destinasyon SOP'un koordinasyonunun sağlanmasından ve sekreteryasından Turizm Destinasyonu Birimi sorumludur. 2024 yılı içerisinde devam eden ve tamamlanan projelerin izlemesi ilgili proje uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir. 2025 yılı içerisinde, son 3 yıl içerisinde tamamlanmış projeler için proje sonrası izleme faaliyeti gerçekleştirilecektir. Etki Değerlendirme faaliyeti Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda tüm Ajanslarla beraber yürütülmektedir. Talep edilmesi halinde Etki Değerlendirme Çalışması yapılacaktır.

2.3. Kırsal Kalkınma Sonuç Odaklı Programı

a. Amaç

Genel Amaç: TR63 Bölgesi’nde kırsalda sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artırılmasıdır.

Özel Amaç 1: Kırsalda ekonomik faaliyetlerde verimliliğin ve katma değerin artırılması

Özel Amaç 2: Kırsalda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi

Özel Amaç 3: Kırsalda kadın ve genç girişimciliğinin özendirilmesi.

b. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Kırsal alanlar, bitkisel ve hayvansal ürünlerin işlendiği, köy pazarları ve üretici birlikleri gibi ekonomik ve sosyal yapıların bulunduğu, ekolojik açıdan değerli, kentsel alanlarla sürekli etkileşim ve iletişim halinde olan mekânlardır. Kırsalda nüfus geçimini genelde tarımdan elde etmektedir. Ancak tarımsal üretimde halen geleneksel ve ilkel yöntemlerin kullanılması tarımdan elden edilen verimin dolayısıyla ekonomik faaliyetlerde katma değerin düşük kalmasına, imkânların kısıtlı olması genç nüfusun kentlere göç etmesine bu da kırsalın sosyal açıdan da gelişmemesine sebep olmaktadır.

Kırsal temel ekonomik faaliyetler; tarım etrafında şekillenmekle birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerle kültür ve deneyimlemeye yönelik turizm faaliyetleri, geleneksel el sanatları gıda üretiminde su ürünleri, arıcılık ve bal üretimi, fermente gıda ve içecek gibi birçok ihtiyacı karşılayan geniş üretim ve hizmet faaliyetleri ile bütüncül bir ekonomik yapıdır. Kırsalda küçük ölçekli işletmelerin geliştirilmesi, tarımsal verimliliğin artırılması, kırsal alanda yaşam kalitesi iyileştirilerek beşeri ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu amaca yönelik olarak, ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde tarım sektöründeki istihdamdan ayrılan ve kırsalda ikamet etmeye devam eden kadın ve gençler başta olmak üzere kırsal işgücü, tarıma dayalı veya tarım dışı üretim faaliyetlerine yönlendirilmelidir.

Kırsal Kalkınma, en genel tanımı ile kent-kır arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıkları dengede tutarak kırsalı yerinde kalkındırmak ve nüfusun belli bölgelerde yoğunlaşmasını önlemek olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla kırsal, sektörleri içinde barındıran çok sektörlü, çok yönlü politikalar gerektiren, mekânsal boyutu da içeren bir kavramdır. Bu politikanın sektörel boyutu tarım politikalarına, mekânsal boyutu ise daha çok bölgesel gelişme politikalarına konu edilmektedir.

On İkinci Kalkınma Planına göre kırsal kalkınmanın amacı; “Kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda tutundurulması” olarak tanımlanmıştır.

6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde meydana gelen deprem felaketleri en ciddi hasarı TR63 Bölgesi’nde bırakmış olup bölge illeri içinde depremlerden en çok etkilenen il ise Hatay olmuştur. Deprem felaketleri, can kayıpları ve yaralanmalar ile birlikte konut, eğitim, sağlık, sanayi, ulaşım, enerji, tarım, kültür ve turizm altyapısında da büyük hasar meydana getirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2023 yılı Mart ayında yapılan çalışmaya göre ,11 ilde depremin meydana getirdiği toplam hasar yaklaşık 2 trilyon TL olarak tahmin edilmektedir. Bu hasarın 24,2 milyar TL’sinin tarım sektöründe olduğu tahmin edilmekte olup bu rakam toplam hasarın %1,2’sine karşılık gelmektedir.

2021 yılı itibarıyla TR63 Bölgesi'nin GSYH'ye katkısı 195,4 milyar TL'dir. Bu tutarın %6,9'sına tekabül eden 13,5 milyar TL tarım sektöründen elde edilmiştir. Ülkenin tarımsal hasılasının %3,4'ü TR63 Bölgesi illerinde üretilmektedir. Tarım sektörünün toplam üretim içindeki payı Hatay'da %5,3, Kahramanmaraş'ta %8,9 ve Osmaniye'de %8,1'dir.

Bitkisel üretim ve hayvancılık sektörlerinin deprem öncesi durumuna kısa sürede ulaştırılarak sürdürülebilir üretim ortamının sağlanması amacıyla; deprem illerinde zarar gören tüm tarımsal altyapının rehabilite edilmesi veya yeniden inşası, canlı hayvan kayıplarının yerine konulmak suretiyle karşılanması, tarımsal pazarlama konusunda kamunun etkinliğinin artırılması, bölgeden göçün tarımsal üretim üzerine olabilecek olumsuz etkisinin azaltılması için tarım işçisi istihdamının teşvik edilmesi ve çiftçilerin üretimden vazgeçmelerinin önlenmesini sağlamak üzere gerekli tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisine (2021-2023) göre kırsal kalkınma; 'kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması' şeklinde tanımlanmıştır. Ekonomik kalkınmanın temel anahtarı tarım ve kırsal kalkındır. Ülkelerin tarımsal üretimde büyük ölçüde kendi kendine yetebilmesi ve kalkınmanın genel anlamda sağlanabilmesi için kırsal kalkınmanın hayati önem taşımaya devam etmektedir.

2014-2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji Belgesinde (BGUS), tarımdaki yapısal dönüşüm ve kırdan kente göç nedeniyle kırsaldaki ekonomik ve demografik yapının kırsal kalkınma için gerekli rasyonel ölçekten uzaklaştığına yer verilmiştir. Kırsal kalkınmayı hızlandırmak üzere nispeten yeterli nüfus ve ekonomi ölçeğine sahip yerleşimlerin gelişmelerinin programlı bir şekilde desteklenmesi ve bu yerleşimlerin etki alanındaki civar yerleşimler için birer hizmet merkezi haline getirilmesi gerekmektedir. İlçe merkezleri ve beldelerin ortalama nüfuslarındaki değişimin köylere kıyasla daha durağan olduğundan kırsal kalkınma çabalarında bu yerleşimlere odaklanılması daha rasyonel bir tercihtir. Verilerin nüfusa oranı incelendiğinde bu hususta 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planında, ilçelere göre SGK'ya kayıtlı çalışan sayısı vb. Altınözü, Yayladağı, Kumlu, Hassa, Andırın, Çağlayancerit, Ekinözü, Nurhak, Göksun, Sumbas gibi ilçelerin en düşük oranlara sahip olduğu göze çarpmış, bu ilçelerde kırsala yönelik destek faaliyetlerinin ilçe merkezli yürütülmesi değerlendirilmiştir.

TR63 Bölgesi, üretim kapasitesi ve ürün çeşitliliği ile Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim bölgelerinden biridir. Tarım sektörü bölgede hem üretilen katma değer hem de bölgesel istihdam yapısı itibarıyla stratejik bir öneme sahiptir. TR63 Bölgesi Bölge Planında, geleneksel üretim yöntemlerinin tarımsal faaliyetlerin bölgesel ekonomiye olan katkısını sınırladığı belirtilmiş, bölgede oldukça geniş bir ürün yelpazesi olmasına rağmen üretimde modern tarım tekniklerinin eksik, yanlış veya sınırlı kullanımının düşük katma değerli ve standart olmayan ürün üretimine neden olduğu belirtilmiştir.

Bölgesel ürünlerden katma değer potansiyeli yüksek ürünlerde verimin artırılmasına yönelik modern seracılık, iyi tarım, organik ve ekolojik tarım, modern sulama sistemleri kurulumu, dijital teknolojilerin ve otomasyonun sistemlerinin yaygınlaştırılması benimsenecektir. Tarımsal arazilerinin etkin kullanımı, birim alan başına alınan ürün verimliliğini, çeşitliliğini ve kalitesinin artırmaktadır. Üreticilerin modern ve verimli sulama sistemlerinde bilinçlendirilmesi, sulamada kullanılan enerjinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması, seracılık uygulamalarında otomasyon ve dijital takip sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılarak tarımda verimliliğin artırılması gerekmektedir. Öte yandan verimliliği ve katma değeri etkileyen bitki zararlıları ile mücadelede en uygun yöntemin seçimi ve birlikte hareket edilmesi, tarımsal atıkların geri dönüşümü, gıda kayıplarının engellenmesi ve zeytinyağı sıkımında

ortaya çıkan atıkların tekrar değerlendirilmesi gibi katma değer artırıcı önlemlerde paydaşlarla iş birliği ve koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır.

TR63 Bölgesi kırsalında ortaya çıkan temel zorluklardan biri de geçim kaynaklarının özellikle kırsal ilçelerde çeşitlendirilmemesi olmuştur. Ekonomisi büyük ölçüde tarım sektörüne bağlı olan kırsal alanlarda tarımsal gelirin yetersizliği, fiziki ve sosyal altyapı imkânlarının yetersizliği ile birleştiğinde genç nüfusun kırsal kesimden kent merkezlerine doğru göçü devam etmektedir.

2024-2028 On İkinci Kalkınma Planına göre, “kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır.”

Kırsal kesimlerde tarım dışı ekonomik çeşitliliğin artırılması amacıyla, TR63 Bölgesi illerinde yaygın bir faaliyet olarak görülmekte olan el sanatlarına ekonomik değer kazandırılması, kırsal turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve paketlenmesi ile ilgili işletmelere yönelik ilk kurulum desteğini de içeren destek programları geliştirilmesi, Hatay ilinde Erzincan, Dörtöy, Altınözü, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinde, Kahramanmaraş ilinde Nurhak, Ekinözü, Çağlayancerit, Afşin ve Göksun ilçeleri ve Osmaniye ilinde Kadirli, Bahçe, Düziçi ve Hasanbeyli ilçelerinde doğa ve kırsal turizm faaliyetlerinin el sanatlarını da katarak geliştirilmesi, kırsal turizm ile kırsal kalkınma entegrasyonunun sağlanması ön plana çıkmaktadır.

Kırsalda gelir çeşitlendirmesinde coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi önemli potansiyel taşımakla birlikte tescilli yapılmış ürünlerin kırsal ekonomiye sağladığı katma değer ve ulusal pazarlara açılımı istenilen seviyede değildir. Bir ürünün nereye ait olduğunu gösteren coğrafi işaretler bölgede sadece tarımsal ürünlerde değil insan eli ile üretilen birçok ürünü de kapsamaktadır. 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi “II. Dijital Dönüşüm ve Sanayi Hamlesi bileşeninin “Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Markalaşma” hedefine uygun olarak bölgesel değerlerinin markalaşmasını sağlayan bölgesel coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adlarında yapılan marka tescilli artırılacaktır. Tescil edilen markaların gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde bilinirliğinin artırılması için teknik ve mali destekler sağlanacaktır. Bölgede yöresel ürünlerin ve yemeklerin coğrafi işaretlerinin yurtiçi ve yurtdışında tescili için eğitim, danışmanlık, tescili alınanların ticarileştirilmesinde ise ilgili paydaşlarla iyi uygulama örnekleri ziyareti, iş birliği toplantıları, çalıştay organizasyonları düzenlenecek ve üretim altyapısı kurulmasında mali destekler sağlanacaktır.

2025 yılı ajans çalışmalarında, On İkinci Kalkınma Planında, Fikri Mülkiyet Hakları Kısımında, 567.10. “ülkemizin ihracat potansiyeli yüksek coğrafi işaretli ürünleri için uluslararası markalaşma stratejileri geliştirilecektir.” politikasına önem verilecektir. Hatay ilinde pamuk, zeytin, turuncgiller ve kavun, Kahramanmaraş ilinde üzüm, biber, zeytin, kiraz ve ceviz vb., Osmaniye ilinde yer fıstığı, zeytin, kiraz ve turp vb. ürünlerinde marka oluşturma, coğrafi işaret tescili ve marka değerini artırma çalışmaları yapılacaktır. Bölge adına tescillenen Maraş Biberi ve Osmaniye Yerfıstığı ile coğrafi işaret başvuruları değerlendirme aşamasında olan Hatay’ın Akçay Şeker Portakalı, Halhalı Zeytini, Sarı Haşebi Zeytini, Savrani Zeytini, Karamani Zeytini ile ilgili olarak başlatılan markalaşma sürecinin desteklenmesi ve bu sürece dahil edilecek diğer ürünlerle birlikte bölgesel markalar oluşturulacaktır. Bu sayede, bu ürünlerin başka bölgelerde, standartlar dışında ve izin almadan üretiminin ve pazarlanmasının önüne geçilerek ürünlerin fiyatlarında belirli bir standart sağlanması, üreticilerin gelirlerinde düzenli artış sağlanması hedeflenecektir. Coğrafi işaret tescili, tüketiciyi denetim ile taklit ürünler karşısında korunmuş ve bu sayede kalite izlenebilmiş, sürdürülebilir olması sağlanmış, sahte üreticilerin önüne geçilerek ürünün gerçek üreticileri korunmuş ve gelirleri muhafaza edilmiş, ürünün katma değeri yükselmiş, ürün tescilde

belirtilen kurallara göre üretileceğinden geleneksellik ve dolayısıyla kültürel ve tarihi değerler korunmuş olacaktır. Söz konusu amaca yönelik olarak tescilli coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesinde izlenecek yöntemin belirlenmesi için 2025 yılında “TR63 Bölgesi Coğrafi İşaretli Ürünlerinin Ticarileştirilmesi Yol Haritası” çalışması gerçekleştirilerek her bir ürün için belirlenecek ticarileştirme yöntemi ulusal ve uluslararası fon kaynakları ile hayata geçirilecektir.

Tarımda yapısal dönüşümün ve kırsalda kalkınmanın sağlanabilmesi için sosyal ve ekonomik amaçlı kooperatifçiliğin etkinliğinin desteklenmesi, geliştirilmesi, örgütlülük bilincinin her daim canlı tutulması gerekmektedir. Bölge kırsalında kooperatiflerin üye bağlılığının zayıf olması, sermaye yetersizliği, profesyonel olmayan yönetim şekli, güven eksikliği, yetersiz kazanç gibi sebeplerle başarısız olduğu, TR63 Bölgesi’nde de terkin edilen (ticari kaydı silinen) 165 adet kooperatif bulunduğu tespit edilmiştir. Küçük çiftçilerin piyasada rekabet edebilmeleri ancak birlikte hareket ederek organize olmaları ve verimli çıktılar üretmeleriyle mümkündür. Mevcut sosyal ve ekonomik amaçlı kooperatiflerin kurumsal yapılarının güçlendirilmesi ve yeni kooperatif yapıları oluşturulmasında eğitim, danışmanlık, mali kaynak sağlanmasını içeren destekler yanında sürdürülebilirlikleri için de bölge içi ve bölge dışı kaynak sağlanması ve paydaşlarla iş birliği ve koordinasyonun artırılması gerekmektedir. Bilhassa son dönemde bölgede yeni kadın kooperatiflerinin kurulması, mevcut kooperatiflerin kurumsallaşması için gerçekleştirilecek ajans çalışmaları, Bakanlığımızca 2024 ve 2025 yılları için belirlenen “kadın girişimciliği/kadın istihdamı” temalarıyla da örtüşecektir.

TR63 Bölgesi Kırsal Kalkınma SOP’un hedefleri, küresel iklim değişikliğinin getirdiği olumsuzluklarla mücadelede Avrupa Birliği tarafından kabul edilen ve ülkemizce uyum çerçevesinde birçok düzenleme yapılan AB Yeşil Mutabakat hedefleriyle uyumlu şekilde belirlenmiştir.

AB tarafından ekonomide yeşil dönüşüm strateji ile hayata geçirilen Yeşil Mutabakat’ın hedefi, dijital dönüşüm ve otomasyon nimetlerinden faydalanılarak bireylerin hayat standardını daha iyi hale getirmek, çevreye daha duyarlı olmak ve bütünleyici bir anlayış ile şekillenen yeni bir büyüme hedefi çerçevesinde ‘**Tarladan Sofraya Stratejisi**’ni hayata geçirme olarak belirlenmiştir. Tarladan Sofraya Stratejisi, gıda sürdürülebilirliğini ele almakta ve sağlıklı insanlar ve sağlıklı toplumlar ile sağlıklı bir gezegen arasındaki temel bağlantıyı kabul etmektedir. Sağlıklı ve sürdürülebilir beslenmeyi seçmeyi kolaylaştıran uygun bir gıda ortamının yaratılması, tüketicilerin sağlığına ve yaşam kalitesine fayda sağlarken diğer yandan toplum açısından da sağlıkla ilgili maliyetlerin azaltılmasıdır. Bu çerçevede gıda değer zincirinin her aşamasında kalite ve sürekliliğin sağlanması, Kırsal Kalkınma SOP faaliyetlerinin her aşamasında gözetilecektir.

c. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Tablo 5. Kırsal SOP Faaliyetleri Sonuç ve Çıktı Göstergeleri

Özel Amaç	Gösterge Adı	Birim	Türü	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
1,2,3	Bilgilendirme/farkındalık çalışmaları sonrasında yeni yatırım sürecini başlatan girişimci sayısı	Kişi/Firma	Sonuç	-	10	TSO, ESOB, Ajans kayıtları
1,2,3	Ticari Katma Değer Sağlanan(Satış anlaşması, markalaşma, paketlenme, vb.) Coğrafi/Yöresel Ürün Sayısı	Adet	Sonuç	-	5	Destek Sözleşmeleri, Ajans kayıtları
1,2	Destek Programları ile Hayata Geçirilen Gelir Getirici Kırsal Faaliyet Sayısı	Adet	Sonuç	-	8	Ajans Kayıtları
3	TR63 Bölgesi’ni Temsilen Katılım Sağlanan Organizasyon Sayısı	Adet	Sonuç	-	5	SGK Kayıtları, Ajans Kayıtları
3	Destek Programları Sonrasında Kırsalda İş Kuran Girişimci Sayısı	Kişi	Sonuç	-	10	TSO, ESOB, Ajans Kayıtları
2,3	Faaliyete Geçen Tarıma Dayalı İhtisas OSB Sayısı	Adet	Sonuç	-	2	Proje Kayıtları
1,2,3	Hazırlanan Rapor, Analiz, Araştırma Sayısı	Adet	Çıktı	-	2	Ajans Faaliyet Raporları, Katılımcı Listeleri
1,2,3	Verilen Eğitim ve Danışmanlık Sayısı	Adet	Çıktı	-	10	Ajans Faaliyet Raporları, Katılımcı Listeleri
1,2,3	Gerçekleştirilen Panel, Sempozyum, Organizasyon Sayısı	Adet	Çıktı	-	5	Ajans Faaliyet Raporları
1,2,3	Ziyaret Edilen Paydaş Kurum Sayısı	Birim/Kurum	Çıktı	-	25	Ajans Faaliyet Raporları
1,2,3	Proje Havuzunda Toplanan Fikir Sayısı	Adet	Çıktı	-	15	Ajans Faaliyet Raporları
1,2,3	Destek Programları Kapsamında Alınan Sertifika/Belge Sayısı	Adet	Çıktı	-	25	Ajans Faaliyet Raporları
1,2,3	Kırsalda Ulusal ve Uluslararası Fonlarla Yürütülen Proje Sayısı	Adet	Çıktı	-	4	Hibe Sözleşmeleri, Ajans kayıtları

d. Proje ve Faaliyetler

I. Araştırma, Analiz ve Programlama

- TR63 Bölgesi Kırsalında Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması ve Kırsalda Ekonomik Çeşitliliğin Artırılmasına Yönelik Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliği Faaliyetleri

2022 yılı TÜİK kır-kent verilerine göre ilçelerin kentleşme derecesine bakıldığında Hatay'ın 2 ilçesi, Kahramanmaraş'ın 5 ilçesi ve Osmaniye'nin ise 2 ilçesi kırsal olarak tanımlanmıştır. Bu ilçeler Hatay ilinde Kumlu ve Yayladağı ilçeleri, Kahramanmaraş ilinde Andırın, Göksun, Çağlayancerit, Ekinözü ve Nurhak ilçeleri, Osmaniye ilinde Hasanbeyli ve Sumbas ilçeleridir. Söz konusu ilçelerde nüfusun %50'den fazlasının kırsal alanlarda yaşamaktadır.

Kırsal nüfus oranına baktığımızda bölgede 4 ilçe ise %100 kırsal nüfus oranına sahiptir. Bunlar Ekinözü, Nurhak, Hasanbeyli ve Sumbas ilçeleridir ve söz konusu ilçelerde nüfusun tamamı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Bu 4 ilçeyi %75 oran ile Andırın, %63 ile Kumlu, %61 ile Çağlayancerit ilçeleri izlemektedir.

Bu doğrultuda kırsal bölgelerin tarımsal ürün desenine uygun paketlenme ve işleme tesislerinin kurulumu araştırılarak tarımsal ihracatı artırmaya yönelik analiz çalışmaları gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Çalışma kapsamında paydaşlar ile odak grup görüşmeleri yapılarak bilgi toplanması, bölgelerin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi, saha ziyaretleri gerçekleştirilmesi ve ön fizibilite konularının belirlenmesi planlanmaktadır.

Söz konusu analiz çalışmalarının yanı sıra Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından TR63 Bölgesi'ni de kapsayacak şekilde uygulanması öngörülen SoGreen programının bölgede koordinasyon çalışmaları yürütülecektir. Proje bileşenleri kapsamındaki tüm kilit yatırımlar, kadın ve gençler ile kırılgan il ve ilçelere odaklanarak her bölgedeki belirlenen kırılgan grupları hedef alacaktır. Bakanlığımızın 2024 yılı teması olan kadın girişimi ve kadın istihdamını destekleyecek olan bu yaklaşım, her kalkınma ajansının gerçekleştireceği, yeşil geçim zorlukları ve fırsatları hakkındaki derinlikli bölgesel analize dayanacaktır. Yıllık bazda güncellenecek olan bu analiz, her bölgenin öncelikli sektörler ve öncelikli iller/ilçeler oluşturmaya, ayrıca kadınlar ve gençlere ek olarak, potansiyel kırılgan grupları belirlemesine ve belirli gruplar için kırılganlığı arttıran kimliklerin kesişimselliğini ele almasına yardımcı olacaktır.

TR63 Bölgesi'nde tarımsal üretim ve kırsal kalkınmada desteklerin koordinasyonunda kurumsal yapılarla sürekli eşgüdüm ve istişareler gerçekleştirilecektir. Tarım ve orman il/ilçe müdürlükleri, TKDK il koordinatörlükleri, KOSGEB, üniversiteler, belediyeler, kaymakamlıklar ve köy tüzel kişiliğine haiz muhtarlıklarla iş birliği içinde Ajans sonuç odaklı programları, yıllık çalışma programları ve destekler hayata geçirilecektir.

Yöresel ürün ve el sanatları sergi ve satış tesisleri kurulması, kırsal turizm ve kırsal kalkınma uyumunun sağlanması ve coğrafi işaretli ürünlerin pazarlanması konuları başta olmak üzere, kırsalda gelir getirici faaliyetlerin sayısını ve çeşidini artırmaya odaklanılacaktır.

Kırsalın kalkınmasına katkı sağlama potansiyeli olan her türlü proje fikrinin ilgili taraflarla değerlendirilecek ilçeler düzeyinden sınıflandırılarak proje havuzu oluşturulacaktır.

- Ekinözü İçmeleri Mekansal Planlama Çalışmaları

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tıbbi Değerlendirme Kurulu tarafından 12 Ekim 2006 tarih 15953 sayılı raporda; Ekinözü mineralli suyunun, birçok hastalığın tedavisinde yardımcı tedavi unsuru olarak kullanılabileceği belirtilmektedir. Tıbbi Kurul'un raporuna göre, mineralli suyun kür programı dahilinde uygulandığında kemik sağlığının desteklenmesi ve üriner sistem taşlarında destekleyici tedavi unsuru olarak kullanılabilir nitelikte olduğu belirtilmiştir. İlaveten 2016 yılında yapılan tahliller sonucunda ilçenin orta içmeler kısmında peloid çamuru tespit edilmiştir. İlçede bulunan peloid çamurun, banyo, lokal uygulamalar şeklinde, ısıtılarak, kür dahilinde ve kaplıca merkezlerine kas, eklem ve bağırsak hastalıkları başta olmak üzere birçok hastalığın tedavisinde ve mobilizasyon çalışmalarında tamamlayıcı tedavisi unsuru olarak kullanılabilir nitelikte olduğu kaydedilmiştir. Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesindeki İçmeler Bölgesi 6 Şubat 2023 depremlerinde büyük hasar almıştır. Çalışma ile bölgenin mekânsal planının hazırlanarak şifalı olduğu belirtilen suyun kaynağının korunması ve bölgede yapılaşmanın koruma-kullanma dengesi içerisinde sağlanması planlanmaktadır.

II. Kapasite Geliştirme

- Zeytincilik Sektörü Kapasite Geliştirme Faaliyetleri

TR63 Bölgesi tarımsal faaliyetlerinde önemli bir yeri olan zeytin; yeşil ve siyah sofralık zeytin, zeytinyağı, sabun, prina odunu üretimi gibi geniş çıktı yelpazesi oluşturmaktadır. Bölgenin her üç ilinde de en geniş alanda yetiştirilen meyve zeytindir. 2022 yılı verilerine göre Türkiye sofralık zeytin üretiminin %7,2'si, yağlık zeytin üretiminin ise %11,7'si TR63 Bölgesi'nde üretilmektedir. TR63 Bölgesi sofralık zeytin üretiminde Türkiye'de 26 bölge içerisinde 5. yağlık zeytin üretiminde 4. Sırada bulunmaktadır. Zeytin ürünlerinin tanıtımında "Zeytin Yolu" vb. bir isimle turizm destinasyonu oluşturulması (örneğin, Altınözü İlçesi) ve yöresel ürün satış yerleri, tadım faaliyetleri ve yerel kültürel aktiviteler ile bütünleştirilerek ek gelir yaratılması ve yörenin markalaşması potansiyelinin değerlendirilmesinde paydaşlarla çalışılacaktır. Zeytincilik sektöründe markalaşma ve ihracat artışına yönelik Ticaret Bakanlığı'nın yurtdışı pazara giriş, marka tescil, pazar araştırması, fuar katılımı, tanıtım vb. destekleri kapsamında ilgili taraflar bir araya getirilecektir. Zeytin işleme atıklarının çevreye olan olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesinde zeytinyağı işletmelerinin daha az ve işlenebilir karasu atıklarının oluşumu için 3 fazlı sıkım yönteminden 2 fazlı sıkıma geçişlerinin özendirilmesinde ilgili kuruluşlarla iş birliği yapılacaktır. Sektöre yönelik çalışma ziyaretleri yapılarak sektör ihtiyaçlarına yönelik devlet desteklerinden ve uluslararası fonlardan faydalanabilmeleri için yönlendirmeler yapılacaktır.

- Kadın Kooperatiflerin Kurumsal Kapasitesinin Artırılması Çalışmaları

Hatay'da 223, Kahramanmaraş'ta 110, Osmaniye'de 79 olmak üzere TR63 Bölgesi'nde 412 adet faal kooperatif bulunmaktadır. Kooperatifler üye bağlılığının zayıf olması, sermaye yetersizliği, profesyonel olmayan yönetim şekli, güven eksikliği, yetersiz kazanç gibi sebeplerle başarısız olmaktadır. TR63 Bölgesi'nde de terkin edilen (ticari kaydı silinen) 165 adet kooperatif bulunmaktadır. Faal olan kooperatiflerde de 6 Şubat.2023 tarihli deprem felaketlerinin ardından teknik ve fiziki alt yapı eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Özellikle sosyal fayda gözetilerek kurulan kadın kooperatifleri mevcut piyasa koşullarında varlığını sürdürmekte zorlanmaktadır. Bu doğrultuda TR63 Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerin sürdürülebilir yapıda, katma değer üreten kuruluşlar olarak varlığını devam ettirebilmesi için eğitim ve mentörlük desteği almaları planlanmaktadır.

III. Tanıtım ve Yatırım Destek

- Tarım, Gıda ve Yöresel Ürün Organizasyonları Temsil Faaliyetleri

Başta yöresel ürünler ve seracılık olmak üzere kırsalda yürütülen faaliyetlere özgü etkinlikler için talep oluşturulması düşünülmektedir. Fuarlar, tanıtım günleri, toplantı vb. organizasyonlar takip edilerek bölgede öne çıkan tarımsal ürün üreticileri ve paydaşlar ile birlikte katılım sağlanması planlanmaktadır. Yöresel ve coğrafi ürünler pazarlama ve tanıtım konusunda bölge dışında bilinirliği az olduğu için yeterli ilgiyi görmemektedir. Bu ürünler için en hızlı ve düşük maliyetli tanıtım organizasyonu fuarlar, tanıtım günleri vb. etkinliklerdir. Özellikle ulusal ve uluslararası boyuttaki etkinlikler gerek vizyon oluşturma, gerekse iş bağlantıları sağlama anlamında üreticilere büyük katkılar sunmaktadır.

IV. Ajans Destekleri

- Gıda Güvenliği Teknik Destek Programı

Covid-19 küresel salgını, kuraklık başta olmak üzere sıklığı artan aşırı hava olayları ve Rusya-Ukrayna savaşı; tarımsal girdi ve ürün fiyatlarında yüksek artışlara, arz kesintilerine ve gıda güvenliği konusunda ciddi sorunlara neden olmuş, küresel düzeyde tedbir alınması ihtiyacını artırmıştır (On İkinci Kalkınma Planı). Gıda üreticileri, perakendecileri ve malzeme tedarikçileri, ürünlerinin güvenilir ve yüksek kalitede olmasını sağlamaktan sorumludur. Gıda güvenliği üretimden tüketicinin sofrasına ulaşana dek gıdalardaki olası fiziksel, kimyasal, biyolojik, mikrobiyolojik ve her türlü zararların öngörülmesini ve uzaklaştırılmasını temel alan tedbirlerin tamamını ifade eden kısa bir tanımdır. Gıda konusunda yerli ve yabancı kuruluşlar tarafından birtakım standartlar oluşturulmuş (HACCP, GMP, GHP, ISO 9000:2000, ISO22000, IFC, BRC, GLOBALGAP vb.) ve yerli ve yabancı hukuk sistemlerinde bir takım yasal düzenlemelerin yapılması sağlanmıştır. Bu bağlamda, kırsalda ekonomik ve sosyal amaçlı başta kooperatifler/birlikler/dernekler olmak üzere kurum, kuruluş ve işletmelerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik diğer kurum ve kuruluşların imkânları itibarıyla gerçekleştirmedikleri veya faaliyetleri dışında kalan bilgilendirme, bilinçlendirme, eğitim ve danışmanlık ihtiyaçlarına yönelik teknik destek programı tasarlanacaktır.

Suların çıktığı bölgenin çevre düzenlemelerinin yapılması, turistik tesis ve konaklama işletmelerinin yapılan planlar çerçevesinde yeni bölgelere taşınması ve yeni konaklama, yeme-içme, yöresel ürün ve el sanatları sergi ve satış tesisleri kurulması program öncelikleri arasındadır.

- Devam Eden Projeler

SOGEP kapsamında Soğuk Hava Deposu Kasa Üretim Tesisi ve Elbistan Tekstil Atölyesi, Kurumsal Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik Destek Programı kapsamında Elbistan Halk Ekmek Fabrikası projeleri ile uluslararası fonlar kapsamında Orman Yangınları Özelinde Hatay'ın İklim Değişikliklerine Adaptasyonunun Arttırılması ve Yayladağı Soğuk Hava Deposu projeleri devam etmektedir.

V. Önemli Kamu Yatırımları

Kırsal kalkınma alanında bölgede yapılan kamu yatırımları arasında ilk sırada baraj, gölet ve sulama yatırımları yer almaktadır. Hatay'da Reyhanlı Barajı ve sulama alanı, Büyük Karaçay Barajı (Samandağ) ve Sulama Alanı, Tahtaköprü Barajı ve Sulaması (Reyhanlı), Kahramanmaraş'ta Adatepe Barajı ve Sulaması, Andırın Geben Barajı ve Sulaması, Karakuz Barajı ve Sulaması, Kartalkaya Barajı ve Sulaması yenileme projesi, Kısık Barajı ve Sulaması, Osmaniye'de Savrun Barajı (Kadirli) ve büyük

ölçekli yatırımlar arasında yer almaktadır. Elbistan Tarıma Dayalı İhtisas (Besi) OSB ve Hatay Altınözü Enek Tarıma Dayalı İhtisas (Süt) OSB kurulum ve altyapı çalışmaları da önemli kırsal kalkınma yatırımları arasında yer almaktadır.

e. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi

Tablo 6. Kırsal SOP Program Süresi ve Zaman Planlaması

Sıra No	Alt Bileşen Adı	Alt Bileşen Türü	Yöntem	Süre (Ay)	Başlangıç Dönemi (Yıl/Yarı)	Bitiş Dönemi (Yıl/Yarı)	2025 Yılı Bütçesi (TL)	2026 Yılı Bütçesi (TL)
1	TR63 Bölgesi Kırsalında Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması ve Kırsalda Ekonomik Çeşitliliğin Artırılmasına Yönelik Kurum ve Kuruluşlarla İş Birliği Faaliyetleri	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	36	2024/1	2026/2	250.000	250.000
2	Ekinözü İçmeleri Mekânsal Planlama Çalışmaları	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	36	2024/1	2026/2	2.500.000	2.500.000
3	Zeytincilik Sektörü Kapasite Geliştirme Faaliyetleri	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	24	2025/1	2026/2	1.000.000	1.000.000
4	Kadın Kooperatiflerin Kurumsal Kapasitesinin Artırılması Çalışmaları	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	36	2024/1	2026/2	1.000.000	1.000.000
5	Tarım, Gıda ve Yöresel Ürün Organizasyonları Temsil Faaliyetleri	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	500.000	500.000
6	Gıda Güvenliği Teknik Destek Programı	Program	Ajans Destekleri	24	2025/1	2026/2	5.000.000	5.000.000
7	Devam Eden Projeler	Program	Ajans Destekleri	24	2025/1	2025/2	33.100.000	-
TOPLAM:							43.350.000	10.250.000

f. İzleme ve Değerlendirme

Kırsal SOP'un koordinasyonunun sağlanmasından ve programın sekretaryasının yürütülmesinden Kırsal Kalkınma Birimi sorumludur.

3. KURUMSAL GELİŞİM

a. Faaliyetler

I. Araştırma, Analiz ve Programlama

- Program Sonrası Değerlendirme Raporu Çalışmaları

Ajans tarafından uygulanan proje teklif çağrısı uygulamalarının başarısının ölçülmesi ve ilerleyen dönemlerde desteklerin tasarlanmasına katkı sağlamak amacıyla tamamlanan programların tamamlanmasının ardından (en geç 3 yıl içerisinde) program sonrası değerlendirme raporları hazırlanacaktır.

- Bölge Planı Çalışmaları

Hazırlıklarına 2022 yılında başlanılan 2024-2028 TR63 Bölgesi Bölge Planı 2023 yılı Şubat ayında yaşanan deprem felaketleri sonrasında güncellenmiş olup 17 Aralık 2024 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 2025 yılı içerisinde planın tasarım çalışmaları gerçekleştirilerek paydaşlar tarafından bilinirliğini ve sahiplenilmesini artırmak amacıyla tanıtım ve bilgilendirme toplantıları ile kurum ziyaretleri gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

II. Kapasite Geliştirme, Tanıtım ve Yatırım Destek

- Ajans Personeline Yönelik Eğitimler

Sonuç odaklı programlar ve insan kaynakları politika belgeleri çerçevesinde ajans personeline yönelik eğitimler gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte başta Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlardan gelen eğitim davetlerine katılım sağlanacaktır.

- Yatırım Destek Ofisleri Rutin Çalışmaları

Yatırım destek ofisleri tarafından yatırımcı izin ve ruhsat işlemleri, devlet teşvik ve destekleri hakkında bilgilendirmeler vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

III. Diğer Proje ve Faaliyetler

- İnsan Kaynakları Faaliyetleri

Ajans personeline yönelik maaş, SGK, ödül ikramiye ve fazla mesai gibi ödemeler insan kaynakları faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilecektir.

- Tüketime Yönelik Mal ve Malzeme Alımları

Ajansın ihtiyaç duyduğu destek hizmetleri ve satın almalar kapsamında; Ajans merkezi ile Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye YDO'ların elektrik, su, doğalgaz, baskı giderleri, içecek alımı, kırtasiye malzemesi alımı, temizlik malzemesi alımı ve hizmet araçları akaryakıt giderleri gibi hizmetler ve malzeme alım giderleri gerçekleştirilecektir.

- Hizmet Alımları

Ajansın ihtiyaç duyduğu destek hizmetleri ve satın almalar kapsamında; hizmet binaları kiralama giderleri, telefon, internet vb. abonelik giderleri gibi hizmet alımları gerçekleştirilecektir.

- Temsil ve Tanıtma Giderleri

Ajans tarafından gerçekleştirilecek temsil ve ağırlama giderleri ve makamın temsil giderleri gerçekleştirilecektir.

- Menkul Mal ve Gayri Maddi Haklar

Ajans hizmetlerinde kullanılmak üzere, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından merkezi düzeyde temin edilen veya Ajans tarafından direkt alımı yapılan tüketime yönelik mal ve malzeme alımları dışında kalan, büro malzemeleri, bilgisayar, yazılım alımı, bakım ve onarım faaliyetleri ile makine, teçhizat ve araçların bakım onarım giderleri gerçekleştirilecektir. Yeni süreçte KAYS geliştirim çalışmalarının da merkezi düzeyde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecek ve Ajanslar tarafından maliyete katkı sağlanacaktır. Ayrıca uzaktan/hibrit/mobil çalışma yaklaşımlarına uyum sağlayabilecek, verimliliği artıracak, kurum içinde oluşturulan bilginin saklanması ve paylaşılmasına yönelik yazılımların alınması sağlanacaktır.

- Bakım ve Onarım Giderleri

Hizmet binalarının (gayrimenkul) bakım, onarım, aidat gibi giderleri karşılanacaktır.

- Kurumsal Yönetim ve Bilgilendirme Faaliyetleri

Ajans yönetim kurulu toplantıları ile yönetim kurulu toplantılarında belirlenecek ihtiyaçlar ve alınacak kararlar doğrultusunda bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

- Araştırma, Analiz vb. Çalışmalar Baskı ve Tasarım Faaliyetleri

Ajans tarafından bölgesel öncelikler doğrultusunda sektörel/tematik/mekânsal yayınların hazırlanmasına devam edilecek olup söz konusu yayınların baskı ve tasarımına yönelik hizmet alımları gerçekleştirilecektir.

- Mali ve Teknik Destekler Kapsamında İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları

Ajans tarafından sözleşme imzalanan projelerin rutin izleme-değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilecek ve faydalanıcılara proje uygulama, satın alma ve izleme usul ve esaslarına yönelik eğitimlere devam edilecektir.

- Destek Programları Uygulama Hizmet Giderleri

Mali destek programları kapsamında rehber tasarım ve basımı, program tanıtımı ve bilgilendirme materyallerinin tasarımı ve basımı, açılış, bilgilendirme ve eğitim çalışmaları, bağımsız değerlendiricilere yönelik çalışmalar vb. faaliyetler gerçekleştirilecektir.

- Yolluk ve Görev Giderleri

Ajans personelinin idari çalışmalar kapsamında gerçekleştirilecek ulaşım, konaklama, yatırım destek ofisleri ziyaretleri, arşiv ve depo kontrolleri, bölge dışı ajans toplantıları, diğer görevlendirmelerle ilgili harcırahlar ve kanunen zorunlu harç, mahkeme, sigorta, muhtasar ve KDV beyannameleri harç giderleri karşılanacaktır.

- İç Kontrol ve Risk Yönetimi Çalışmaları

İç kontrol çalışmalarının sürdürülerek DOĞAKA iç kontrol uyum eylem planına uygun olarak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Risk koordinasyon grubu çalışmaları ile de Ajansın iş ve işlemelerindeki risklerin ölçülmesi ve kontrol altında tutulması sağlanacaktır.

b. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Tablo 7. Kurumsal Gelişim Faaliyetleri Çıktı Göstergeleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Hazırlanan rapor sayısı	Adet	-	3	Ajans Faaliyet Raporu
Gerçekleştirilen ziyaret sayısı / toplantı	Adet	-	3	Ajans faaliyet raporu
Ajans personeline yönelik gerçekleştirilen eğitim süresi	Saat	-	1.410	Ajans Faaliyet Raporu
İnsan Kaynakları Faaliyetleri (Ajans personelinin yıl boyunca ücret, SGK, vergi ödemeleri ödemeleri)	Adet	-	12	Maaş Bordroları
Menkul Mal ve Gayri Maddi Hak Alımları (Ajansın ihtiyaç duyduğu bilgisayar, ekipman ve esnek çalışmaya uygun yazılımlar)	Adet	-	10	Yevmiye kayıtları, Bütçe Gerçekleşme Raporları

c. Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi

Tablo 8. Kurumsal Gelişim Program Süresi ve Zaman Planlaması

Sıra No	Alt Bileşen Adı	Alt Bileşen Türü	Yöntem	Süre (Ay)	(Yıl/Yarı)	(Yıl/Yarı)	2025 Yılı Bütçesi	2026 Yılı Bütçesi
1	Program Sonrası Değerlendirme Raporu Çalışması	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	36	1/2024	2/2026	30.000	30.000
2	Bölge Planı Çalışmaları	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	36	1/2024	2/2026	500.000	-
3	Yatırım Destek Ofisleri Rutin Çalışmaları (Yatırımcı İzin ve Ruhsat İşlemleri Faaliyetleri, Teşvik Uygulama Faaliyetleri vb.)	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	1/2024	2/2026	30.000	30.000
4	Ajans Personeline Yönelik Eğitimler	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	36	1/2024	2/2026	600.000	700.000
5	İnsan Kaynakları Faaliyetleri (Personel Ödemeleri vb.)	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	120.000.000	202.500.000
6	Tüketime Yönelik Mal ve Malzeme Alımları	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	4.000.000	5.000.000
7	Hizmet Alımları	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	4.000.000	5.000.000
8	Temsil ve Tanıtma Giderleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	100.000	150.000
9	Menkul Mal ve Gayri Maddi Haklar	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	2.000.000	2.000.000
10	Bakım ve Onarım Giderleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	2.000.000	2.000.000
11	Kurumsal Yönetim ve Bilgilendirme Faaliyetleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	500.000	500.000
12	Mali ve Teknik Destekler Kapsamında İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	50.000	50.000
13	Araştırma, Analiz vb. Çalışmaları Baskı ve Tasarım Faaliyetleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	600.000	600.000
14	Destek Programları Uygulama Hizmet Giderleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	2.000.000	1.000.000
15	Yolluk ve Görev Giderleri	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	300.000	100.000
16	İç Kontrol ve Risk Yönetimi Çalışmaları	Faaliyet	Diğer Faaliyetler	36	1/2024	2/2026	10.000	10.000
TOPLAM:							136.720.000	219.770.000

4. YEREL KALKINMA FIRSATLARI

Faaliyetler

I. Araştırma, Analiz ve Programlama

• Sektörel ve Tematik Araştırma ve Analiz Çalışmaları

✓ Amaç

Sonuç Odaklı Programlama dönemi (2024-2026) içerisinde ortaya çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda, ulusal strateji belgeleri ve bölge planı öncelikleri kapsamında sektörel, tematik ve mekânsal araştırma ve analiz çalışmalarının yapılması amaçlanmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

TR63 Bölgesi başta tarım, sanayi ve turizm olmak üzere birçok sektörde ekonomik potansiyele sahiptir. Hatay ili ana metal sanayi, filtre, mobilya, ayakkabıcılık üretiminde, Kahramanmaraş ili tekstil, metal mutfak eşyası, kuyumculuk sektörlerinde Osmaniye ili ise ana metal sanayi üretiminde Türkiye ölçeğinde rekabetçi konumdadır. Ayrıca bölge birçok tarımsal ürünün üretiminde Türkiye’de ilk sıralarda yer almaktadır. Bölgenin turizm potansiyeli değerlendirildiğinde ise gastronomi ve doğa turizmi ön plana çıkmaktadır. Bölge, söz konusu sektörel avantajların yanı sıra liman bağlantısının olması, sınır kapısına sahip olması, enerji yatırımlarına ev sahipliği yapması gibi yatırım olanaklarına da sahiptir. Bu doğrultuda yatırım potansiyeli sunan ve müdahale gerektiren konulara yönelik araştırma, analiz, projelendirme ve strateji çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte çalışmalarına 2024 yılı içerisinde başlanan Düziçi Organize Sanayi Bölgesi altyapı uygulama projesinin etüt ve projelendirme çalışması tamamlanmış olup Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı nezdinde izin ve ruhsat süreçlerinin 2025 yılı içerisinde tamamlanması planlanmaktadır.

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Hazırlanan araştırma, analiz, projelendirme ve strateji belgesi sayısı	Adet	-	3	Ajans Faaliyet Raporu

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Araştırma, analiz ve strateji raporları ilgili sektör temsilcileri ile iş birliği içerisinde hazırlanacaktır. Çalışmanın koordinasyonu ve ihtiyaç halinde hizmet alımları Ajans tarafından gerçekleştirilecektir.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Çalışma sonuçları SOP birimleri ve YDO’lar tarafından oluşturulacak komisyon vasıtasıyla değerlendirilerek raporlanacaktır. Ayrıca hazırlanacak çalışmalar kamuoyuna sunulacak, raporların güdümlü proje, kamu yatırımı, özel sektör yatırımı vb. olanağına dönüşmesi gibi fırsatlara yönelik Ajans birimleri tarafından çalışmalar gerçekleştirilecektir.

II. Tanıtım ve Yatırım Destek

• İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmeye Yönelik Çalışmalar

✓ Amaç

TR63 Bölgesi'nde ulusal strateji belgeleri ve bölge planı öncelikleri ile uyumlu olacak şekilde bölgedeki kurumsal yapıların kapasitesini geliştirmek, sektörel sorunlara çözümler üretmek ve stratejiler geliştirmek ve yatırım olanaklarını değerlendirmek amacıyla konferans, panel, sempozyum, çalıştay, ikili iş görüşmesi, tercüman-rehber desteği, alım heyeti organizasyonu, tanıtım vb. faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Tekstil, mobilya, gıda, metal mutfak eşyası ve turizm gibi bölgenin öne çıkan sektörlerinde yapılması planlanan çalışmalar kapsamında ticaret ve sanayi odaları ve iş dünyası temsilcileri ile iş birliği yapılması planlanmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

TR63 Bölgesi başta tarım, sanayi ve turizm olmak üzere birçok sektörde ekonomik potansiyele sahiptir. Hatay ili ana metal sanayi, filtre, mobilya, ayakkabıcılık üretiminde, Kahramanmaraş ili tekstil, metal mutfak eşyası, kuyumculuk sektörlerinde Osmaniye ili ise ana metal sanayi üretiminde Türkiye ölçeğinde rekabetçi konumdadır. Ayrıca bölge birçok tarımsal ürünün üretiminde Türkiye'de ilk sıralarda yer almaktadır. Bölgenin turizm potansiyeli değerlendirildiğinde ise gastronomi ve doğa turizmi ön plana çıkmaktadır. Bölge, söz konusu sektörel avantajların yanı sıra liman bağlantısının olması, sınır kapısına sahip olması, enerji yatırımlarına ev sahipliği yapması, teşvik sisteminde 4. ve 5. bölge desteklerinden yararlanması gibi yatırım olanaklarına da sahiptir. Bu doğrultuda yatırım potansiyeli sunan ve müdahale gerektiren konulara yönelik konferans, panel, sempozyum, çalıştay, ikili iş görüşmesi, alım heyeti organizasyonu vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir..

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Gerçekleştirilen konferans, panel, sempozyum, çalıştay, ikili iş görüşmesi, alım heyeti organizasyonu sayısı	Adet	-	6	Ajans faaliyet raporu
İş birliği yapılan kurum sayısı	Adet	-	6	Ajans faaliyet raporu

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

İş ve yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik çalışmalar kapsamında ticaret ve sanayi odaları ve STK'lar ile iş birlikleri içerisinde gündem, konuşmacı, panelist vb. hususlar belirlenecektir. Çalışma kapsamında ihtiyaç duyulması halinde hizmet alımları Ajans ve ilgili kurumlar iş birliğinde gerçekleştirilecektir.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Çalışma sonuçları SOP birimleri ve YDO'lar tarafından oluşturulacak komisyon vasıtasıyla değerlendirilerek raporlanacaktır.

III. Kapasite Geliştirme

• Ulusal ve Uluslararası Fonların Kullanılmasına Yönelik İş Birliği Faaliyetleri

✓ Amaç

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, bölgesel gelişmeyi sağlamaya yönelik olarak bir yandan kendisine tahsis edilen iç kaynaklı fonları bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmaya ve kullandırmaya çalışırken, bir yandan da öncelikli müdahale alanlarındaki dış kaynaklı fonlardan faydalanarak bölgeye kaynak çekmeye çalışmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Ajans, öncelikli müdahale alanlarında, diğer kurum ve kuruluşlar ile ortak proje ve faaliyetler geliştirmeyi hedeflemektedir. Ulusal ve uluslararası kurumların fon ve destek programları takip edilerek, yenilikçilik, girişimcilik, endüstride dönüşüm, beşeri sermayenin geliştirilmesi, turizm ve lojistik gibi temel çalışma alanları ile ilgili proje başvuruları yapılmakta ve gelen ortaklık teklifleri değerlendirilmektedir. Ajansın temel kuruluş amaçlarından biri olan iş birliklerinin geliştirilmesi süreçlerinde, katılımcılık ilkesi esas alınmakta, paydaşların ve Ajansın kurum çalışmalarına karşılıklı olarak katkı sağlamaları gözetilmektedir.

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Başvurulan Program Sayısı	Adet	-	15	Ajans faaliyet raporu
İş birliği yapılan kurum sayısı	Adet	-	15	Ajans faaliyet raporu
Desteklenmeye Hak Kazanan Proje Sayısı	Adet	-	7	Ajans faaliyet raporu

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Ulusal ve Uluslararası Fonların Kullanılmasına yönelik çalışmalar, ilgili ticaret ve sanayi odaları ve STK'lar ile iş birlikleri ile yürütülecektir. Çalışma kapsamında ihtiyaç duyulması halinde hizmet alımları Ajans ve ilgili kurumlarla birlikte gerçekleştirilecektir.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Çalışma sonuçları ilgili SOP birimleri ve ilgili YDO'lar tarafından oluşturulacak komisyon vasıtasıyla değerlendirilerek raporlanacaktır.

• Leonardit ve Gıda Sektöründe İş Birliği ve Proje Çalışmaları

✓ Amaç

Gübre başta olmak üzere kozmetik, kimya ve gıda gibi sektörlerde stratejik öneme sahip leonardit ve gıda madenlerinin ekonomiye kazandırılmasının önündeki engellerin kaldırılması ve leonardit sektörünün gelişiminin hızlandırılması amaçlanmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Afşin-Elbistan Linyitleri sahasında bulunan leonardit ve gidyanın başta gübre olmak üzere farklı endüstriyel alanlarda kullanımının önünün açılması, sektörde faaliyet gösteren işletmeler arasında iş birliği ağlarının oluşturulması, sektörün hammadde tedarik sorunlarının çözülerek ekosistemin güçlendirilmesi amacıyla sektör ziyaretleri, toplantılar, proje ve analiz çalışmaları gerçekleştirilecektir.

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Gerçekleştirilen toplantı sayısı	Adet	0	5	Toplantı tutanakları, katılımcı listeleri, Basına yansıyan haberler
Hazırlanan rapor sayısı	Adet	0	1	Yayınlanan raporlar

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Bölgede faaliyet gösteren sektör temsilcileri, TKİ Afşin-Elbistan İşletme Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Maden Tetkik Arama Bölge Müdürlüğü ve diğer kurumlarla analiz ve değerlendirme yaparak Ajans koordinasyonunda sektörün önünü açmaktır.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Faaliyetlerin sonuçları ilgili kurum ve kuruluşlar ile değerlendirilmek üzere web sitesinden kamuoyu ile paylaşılacaktır.

• **Kalkınma Ajansları Siber Vatan Programı**

✓ Amaç

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen Siber Vatan Programı kapsamında bölgemizdeki üniversite öğrenimini sürdüren gençlerin siber güvenlik, yazılım ve yapay zekâ gibi konularda teknik kapasitelerinin geliştirilerek istihdam edilebilirliklerinin artırılması ve girişimcilik yönlerinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Siber güvenlik alanında nitelikli insan kaynağı yetiştirilerek genç istihdamının ve girişimciliğinin artırılması amacıyla Kalkınma Ajansları Siber Vatan Programı geliştirilmiştir. Kalkınma Ajansları Siber Vatan Programı sadece eğitim programı olmayıp teknik geziler, usta çırak buluşmaları, konferanslar ve seminerler, mentor firmalar ile birebir çalışmalar ve Capture the Flag (CTF) yarışmaları ile motivasyon oluşturulmakta ve inovatif fikirleri tetikleyen düşünme yapısının oluşmasına ve girişimcilik ruhunun gelişimine destek sağlanmaktadır. Program kapsamında bölgede başta üniversiteler olmak üzere kurumlarla işbirliği içerisinde eğitim vb. çalışmalar gerçekleştirilecektir.

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Gerçekleştirilen toplantı sayısı	Adet	0	2	Toplantı tutanakları, katılımcı listeleri, Basına yansıyan haberler
Başvuru yapan genç sayısı	Kişi	0	500	Başvuru formları
Eğitime katılan genç sayısı	Kişi	0	25	Eğitim formları
Bootcamp'e seçilen genç sayısı	Kişi	0	5	CTF sınav sonuç belgesi
İstihdam edilen genç Sayısı	Kişi	0	1	SGK belgeleri
Staj programlarına katılan genç sayısı	Kişi	0	1	SGK belgeleri
Kendi işini kuran genç sayısı	Kişi	0	1	İşyeri açılış belgeleri

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Siber Vatan Programı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü himayelerinde Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA) koordinasyonunda gerçekleştirilmektedir. Ulusal düzeyde Genel Müdürlük ve BAKKA ile sürekli koordinasyon halinde olunacaktır. Yerelde ise öğrenci seçimi, eğitimlerin düzenlenmesi konusunda ilimizdeki üniversiteler ile protokoller yapılacaktır.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Faaliyetlerin sonuçları ilgili kurum ve kuruluşlar ile değerlendirilerek ilgili paydaşlarla paylaşılacaktır.

• Devam Eden Projeler

2024 yılı SOGEP kapsamında yer alan projeler, BOTAP kapsamında Hatay Engelli Sosyal Girişimcilik Merkezi projesi ile uluslararası fonlar kapsamında SEEKO projeleri ve Kahramanmaraş Ayakkabıcılık Sanayi Sitesi Yapımı projesi devam etmektedir.

• Ulusal ve Uluslararası Hibe Programları Faaliyetleri

✓ Amaç

Ulusal ve uluslararası fonlara yönelik proje başvurularının gerçekleştirilerek bölgeye alternatif finansman kaynaklarının kazandırılması amaçlanmaktadır.

✓ Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Ajans tarafından IPA-2, FRIT-2 (SEECO, ENHANCER) vb. programlar kapsamında proje geliştirme ve uygulama çalışmalarına devam edilmektedir. Bununla birlikte Interreg NEXT Akdeniz Havzasında Sınır Ötesi İş Birliği Programı da ilan edilmiştir. Bu doğrultuda ajans tarafından geliştirilen ancak kaynak yetersizliği sebebiyle uygulanamayan projelerin söz konusu programlar vasıtasıyla hayata geçirilmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte faaliyet kapsamında söz konusu programlara yönelik proje hazırlama vb. konularda hizmet alımları da gerçekleştirilecektir.

✓ Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Gösterge Adı	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Ulusal ve uluslararası destek programlarına yönelik hazırlanan proje sayısı	Adet	-	10	Ajans faaliyet raporu

✓ Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Projelerin geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerinde valilikler, belediyeler ve ticaret ve sanayi odalarından destek alınacaktır. Çalışmanın koordinasyonu ve ihtiyaç halinde hizmet alımları Ajans tarafından gerçekleştirilecektir.

✓ İzleme ve Değerlendirme

Faaliyet sonuçları SOP birimleri ve YDO'lar tarafından oluşturulacak komisyon vasıtasıyla değerlendirilerek raporlanacaktır.

Tablo 9. Yerel Kalkınma Fırsatları Program Süresi, Zaman Planlaması ve Faaliyet Bütçesi

Sıra No	Alt Bileşen Adı	Alt Bileşen Türü	Yöntem	Süre (Ay)	(Yıl/Yarı)	(Yıl/Yarı)	2025 Yılı Bütçesi (TL)	2026 Yılı Bütçesi (TL)
1	Sektörel ve Tematik Araştırma ve Analiz Çalışmaları	Faaliyet	Araştırma, Analiz ve Programlama	36	2024/1	2026/2	5.000.000	2.000.000
2	İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmeye Yönelik Çalışmalar	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	2.000.000	2.000.000
3	Ulusal ve Uluslararası Fonların Kullanılmasına Yönelik İş Birliği Faaliyetleri	Faaliyet	Tanıtım ve Yatırım Destek	36	2024/1	2026/2	1.000.000	1.000.000
4	Leonardit ve Gıda Sektöründe İş Birliği ve Proje Geliştirme Çalışmaları	Faaliyet	Kapasite Geliştirme	12	2025/1	2025/2	250.000	250.000
5	Kalkınma Ajansları Siber Vatan Programı	Proje	Diğer Proje ve Faaliyetler	30	2024/2	2026/2	2.000.000	2.000.000
6	Devam eden projeler	Proje	Diğer Proje ve Faaliyetler	12	2025/1	2025/2	155.435.570	-
7	Ulusal ve Uluslararası Hibe Programları Faaliyetleri	Faaliyet	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Programlar Kapsamındaki Projeler	36	2024/1	2026/2	-	-
TOPLAM:							165.685.570,00	7.250.000

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2019 yılından itibaren sonuç odaklı programlar ile birlikte kalkınma ajanslarında kurumsal dönüşüm süreci başlatılmıştır. Bu doğrultuda DOĞAKA, ulusal strateji belgeleri ve bölge planında yer alan sektörel öncelikler doğrultusunda sonuç odaklı programlarını hazırlamış ve sonuç odaklı programlar vasıtasıyla faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca, söz konusu kurumsal dönüşüme uyum sağlamak amacıyla Ajansın birim yapılanması değiştirilerek Yönetim Hizmetleri ve Koordinasyon, Sanayide Verimlilik, Turizm Destinasyonu ve Kırsal Kalkınma birimleri kurulmuş, İdari ve Mali İşler, Sektörel Destekler ve Programlama, Program Yönetimi ile İzleme ve Değerlendirme Birimleri kapatılmıştır. 2023 yılında Kahramanmaraş'ta yaşanan depremde TR63 Bölgesi en fazla insan ve maddi kaybın yaşandığı Düzey 2 Bölgesi olurken, bölge ekonomisi de ağır bir bilanço ile karşı karşıya kalmıştır. Ajansın 2023 Yılı Çalışma Planında yer alan faaliyetleri sektöre uğrattırken, söz konusu faaliyetler yerine bölgenin acil ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler, Ajansın 2024 ve 2025 Çalışma Programı'nın şekillenmesinde de etkili olmuş, 2025 Çalışma Programında da 2024 yılında olduğu gibi yer verilen program, proje ve faaliyetler bu doğrultuda tasarlanmıştır. Söz konusu felakette zarar gören sanayi sektöründe; verimliliğinin artırılmasına, ihracat kapasitesinin geliştirilmesine ve teknolojik dönüşümünün sağlanmasına, bölgenin girişimcilik kapasitesinin artırılmasına, bölgenin yeşil dönüşüme uyumunun güçlendirilmesine öncelik verilmiştir. Yıkıntı atıklarının geri dönüşümüne de ilgili sonuç odaklı program kapsamında yer verilmiştir.

TR63 Bölgesi'nin stratejik sektörleri arasında yer alan bir diğer sektör olan turizm sektörü, deprem felaketinde en fazla zarar gören sektörlerin başında gelmektedir. Bilhassa Hatay ilinde en büyük yıkımın yaşandığı tarihi bölgede yer alan önemli konaklama, yemek ve eğlence mekânlarının birçoğu ya bertaraf olmuş ya da ağır hasar almıştır. 2025 Çalışma Programı'nda söz konusu mekânların yeniden canlandırılması ve depreme daha dayanıklı turistik mekânların yapılmasına odaklanmıştır. Bununla birlikte, sektörde istihdam artışı sağlanması, iş birliği, analiz, tanıtım ve pazarlama çalışmaları ile bölgeye kazandırılacak yeni rotalar sayesinde bölgesel kalkınmanın hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Kırsal kalkınma faaliyetleri kapsamında; kırsalda ekonomik çeşitliliğin artırılmasına yönelik kurum ve kuruluşlarla iş birliği faaliyetlerine, tarım, gıda ve yöresel ürün organizasyonları temsil faaliyetlerine, gıda güvenliği çalışmalarına öncelik verilirken bölgede kurulacak olan; Elbistan Tarıma Dayalı İhtisas (Besi) OSB ve Hatay Altınözü Enek Tarıma Dayalı İhtisas (Süt) OSB kurulum çalışmalarının desteklenmesi öngörülmektedir.

Kurumsal gelişim bileşeni kapsamında, plan ve rapor çalışmaları, ajans personeline yönelik eğitimler, yetkinlik bazlı performans sistemi ve hedef bazlı performans sistemi faaliyetleri ile ajansın ve yatırım destek ofislerinin rutin faaliyetleri desteklenmeye devam edecektir. Bununla birlikte devam eden SOGEP, CMDP, BOTAP gibi programlar kapsamında projelerin takibi ile yerel kalkınmaya katkı sağlayacak söz konusu programlara ve diğer ulusal ve uluslararası programlara yeni başvurular yapılması için gerekli çalışmalar yürütülmeye devam edilecektir. Yerel Kalkınma Fırsatları bileşenine yönelik araştırmalar ve tanıtım çalışmalarına çalışma programında yer verilmiştir. Bununla birlikte tüm sonuç odaklı programlarda ve yerel kalkınma fırsatlarında 2024 ve 2025 yılları teması olarak belirlenen "Kadın Girişimciliği/Kadın İstihdamı"na yönelik faaliyetlere yer verilmiştir.

.././2024

Oğuz ALİBEKİROĞLU

Genel Sekreter

6. EKLER

Ek-A 2025 Yılı Güdümlü Proje Bilgi Formu

Mevcut durumda Bakanlığımız onayına sunulacak düzeyde olgunlaşmış bir proje fikri bulunmamaktadır. Yıl içerisinde proje fikirleri geliştikçe Bakanlığımız onayına sunulacaktır.

Ek-B n Fizibilite Konusu Proje nerileri Listesi

2025 yılı içerisinde yeni ön fizibilite hazırlanması planlanmamıştır.

Ek-C Yurtdışı Fuarlar ve alışma Ziyaretleri Tablosu

2025 yılında yurtdışı fuar katılımı ve çalışma ziyareti planlanmamıştır.

Ek-D Düzenlenecek Etkinlikler

Gerçekleştirilecek Etkinlik	İlişkili SOP	Etkinliğin Amacı	Beklenen Fayda ve Çıktılar	Detaylı Etkinlik Bütçesi (KDV Dahil)	Etkinliğin Gerçekleştirileceği İl	İş Birliği Yapılacak Kurumlar ve Yüklendiği Maliyetler	Etkinlikten Sorumlu Ajans Çalışma Birimi	Etkinlik Takvimi
Zeytincilik Sektörü Kapasite Geliştirme Faaliyetleri	KKB	Zeytincilik sektöründe markalaşma ve ihracat artışına yönelik Ticaret Bakanlığının yurtdışı pazara giriş, marka tescil, pazar araştırması, fuar katılımı, tanıtım vb. destekleri kapsamında ilgili taraflar bir araya getirilecektir.	Zeytin sektörü paydaşlarının ortak sıkıntılarının tespiti, başvuru yapılacak desteklerin belirlenmesi, destek başvurusunun sağlanması için teknik destek verilmesi	300.000 TL (Toplantı salonu, konaklama ve ulaşım giderleri)	Osmaniye	Tarım ve Orman İl Müdürlükleri, Üniversiteler, Ticaret İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları (Etkinlik giderleri DOĞAKA tarafından karşılanacaktır)	KKB	2025/1-2025/2
Sanayide Dijitalleşme Farkındalık Artırma Çalıştayı	SVB	Avrupa Dijital Dönüşüm Merkezi - Anadolu Projesi kapsamında TR63 Bölgesi sanayisinin dijital dönüşüm alanındaki	TR63 Bölgesi'nde sanayicilerin dijital dönüşüm sürecine daha hızlı ve etkin bir şekilde adapte	250.000 TL	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Ticaret ve Sanayi Odaları, OSB Müdürlükleri, Üniversiteler, ilgili STK'lar	SVB	2025/1-2025/2

		farkındalığını artırmak	olmaları beklenmektedir.					
--	--	----------------------------	-----------------------------	--	--	--	--	--

Ek-E Yapılacak Araştırmalar, Analizler, Stratejiler ve Raporlar

Yapılacak Araştırma/Analiz/Strateji/Raporlar	Amaç	Hazırlanış Şekli	Hizmet Alımı Gerekçesi ve Kapsamı
Öncelikli Sektörlerin Yeşil Dönüşüme Uyumunun Tespiti Raporu	Yeşil dönüşüm konusunda yol haritalarının hazırlanması planlanmaktadır.	Ajans eliyle/Parçacıl alımı/Hizmet alımı	Teknik uzmanlık ve saha çalışmaları için parçacıl hizmet alımı yapılacak olup sahadan alınan verilerin yorumlanması ve raporlanması süreçlerinde ajans uzmanları da görev alacaktır.
Hatay İli Afet Sonrası Sektör Yeniden Yapılanma, Destinasyon İmajı ve Pazarlama Stratejileri Çalışması	6 Şubat Depreminden en çok etkilenen Hatay ilinin kültür, gastronomi, inanç, sahil, kamp ve karavan, bisiklet rotalarının belirlenmesi çalışması ile koordineli olarak bölgede hizmet veren işletmelere kurumsal ve hizmet kalitesinin standardının yükseltilmesi amacı ile uygulanacak stratejileri ve izlenecek yol haritasını içeren Destinasyon Pazarlaması çalışmaları amaçlanmıştır.	Ajans eliyle/Parçacıl alımı	Teknik uzmanlık ve saha çalışmaları için parçacıl hizmet alımı yapılacak olup sahadan alınan verilerin yorumlanması ve raporlanması süreçlerinde ilgili kurumlar ile beraber ajans uzmanları da görev alacaktır.
TR63 Bölgesi Kırsalında Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması	Kırsal bölgelerin tarımsal ürün desenine uygun paketleme ve işleme tesislerinin kurulumu araştırılarak tarımsal ihracatı artırmaya yönelik analiz çalışmalarının gerçekleştirilmesi	Ajans eliyle/Parçacıl alımı/Hizmet alımı	Teknik uzmanlık ve saha çalışmaları için parçacıl hizmet alımı yapılacak olup sahadan alınan verilerin yorumlanması ve raporlanması süreçlerinde ajans uzmanları da görev alacaktır.

Ekinözü İçmeleri Mekansal Planlama alışmaları	Depremde hasar gören bölgenin tekrar turizme kazandırılması	Ajans eliyle/Parçacıl alımı/Hizmet alımı	Teknik uzmanlık ve saha çalışmaları için parçacıl hizmet alımı yapılacak olup sahadan alınan verilerin yorumlanması ve raporlanması süreçlerinde ajans uzmanları da görev alacaktır.
Sektörel ve Tematik Araştırma ve Analiz alışmaları	Ulusal strateji belgeleri ve bölge planlar çerçevesinde ihtiyaç duyulacak alanlarda sektörel, tematik ve mekânsal önceliklerin belirlenmesi	Ajans eliyle/Parçacıl alımı/Hizmet alımı	Teknik uzmanlık ve saha çalışmaları için parçacıl hizmet alımı yapılacak olup sahadan alınan verilerin yorumlanması ve raporlanması süreçlerinde ajans uzmanları da görev alacaktır.

Ek-F Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları

Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları	Programın Yılı	Programın Kapanış Tarihi	Hazırlanış Şekli	Hizmet Alımı Gerekçesi ve Kapsamı